

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

VANHEMMAN KASVUTARINA LÄSTENSUOJELUN ASIAKKUUDESTA KOKEMUSASIAINTUNTIJAKSI

TEKIJÄT: Iida Malinen
Tytti Nuolemo

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Iida Malinen ja Tytti Nuolemo	
Työn nimi Vanhemman kasvutarina lastensuojelun asiakkuudesta kokemusasiantuntijaksi	
Päiväys	14.11.2016
Sivumäärä/Liitteet	55/5
Ohjaaja(t) Pirjo Turunen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata lapsen huostaanoton kokeneiden vanhempien kasvutarinaa lastensuojelun asiakkuudesta kokemusasiantuntijoiksi. Kokemusasiantuntijoilla tarkoitetaan tässä työssä vanhempia, joilla on omakohtainen kokemus lapsensa sijoituksesta. Opinnäytetyössä selvitettiin, mitkä tekijät ovat auttaneet vanhempia selviämään huostaanoton aiheuttamasta kriisistä. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö, ja työ pohjautui valtakunnalliseen VOIKUKKIA-verkostohankkeeseen. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millainen merkitys vertaistuellla ja VOIKUKKIA-vertaisohjaajilla on ollut vanhempien selviytymisessä. Lisäksi selvitettiin kokemusasiantuntijoiden merkitystä VOIKUKKIA-toiminnassa ja sen kehittämisessä.</p> <p>Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Tutkimukseen osallistui neljä Pohjois-Savon alueella VOIKUKKIA-vertaistukiryhmissä vertaisohjaajana toimivaa vanhempaa. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelulla ja elämänjännätyöskentelyllä. Aineiston analyysi toteutettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan vanhempien kasvuprosessi avun vastaanottajista avun antajiksi on pitkä ja raskas. Lapsen huostaanotosta on mahdollista selviytyä, mutta se vie aikaa ja vaatii asian työstämistä. Vertaistuki on merkityksellisessä asemassa kriisistä selviytymisessä. Se vähentää muun muassa vanhemman kokemia negatiivisia tunteita. VOIKUKKIA-ryhmässä vertaisohjaajan merkitys on suuri, jos hänellä on taustalla samankaltainen kokemus kuin vanhemmalla itsellään. Myös ammatillisen ohjaajan rooli ryhmässä vaikuttaa vanhempien kokemukseen vertaisohjaajan tärkeydestä. Kokemusasiantuntijoilla on tutkimuksen perusteella merkittävä rooli VOIKUKKIA-verkostohankkeen kehittämisessä, sillä heillä on tietoa, jota ammattilaisilla ei ole.</p>	
Avainsanat VOIKUKKIA-verkostohanke, vertaistuki, kokemusasiantuntijuus, vanhemmuus ja kasvutarina	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Iida Malinen ja Tytti Nuolemo			
Title of Thesis Parent´s growth story – experiences during the process from a child protection customer to an expert by experience			
Date	14.11.2016	Pages/Appendices	55/5
Supervisor(s) Pirjo Turunen			
Client Organisation /Partners Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö			
<p>Abstract</p> <p>The aim of the thesis was to portray the story of how parents whose children were taken into custody grew to be experts by experience. In this thesis an expert by experience means a parent who has a personal experience of their child taken into custody. The object of the thesis was to explore parents' resources when trying to overcome the crisis of child custody. This thesis was made for and in association with Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö. The work is based on the Finnish project VOIKUKKIA. The objective of the thesis was to study the significance of peer support for parents. In addition, the importance of experts by experience to the VOIKUKKIA-project and its development was examined.</p> <p>The thesis was a qualitative study. Four parents were interviewed for the thesis. All four have been peer supports to other parents during the VOIKUKKIA-project. All participants were from northern Savo. The thesis data was collected by using a semi-structured interview and a lifeline method. The analyzing of the data was conducted by using qualitative content analysis.</p> <p>According to the results of the study the parents' process of growth from a receiver of help to a helper is long and hard. It is possible to overcome child custody but it is a long and hard process. Peer support has a significant role in getting the parent through the crisis. It reduces, for example, the negative feelings felt by the parent. The role of peer support is significant if both share similar experiences. In addition, the professional counselor has an important role in how the meaning of peer support is perceived. According to the thesis experts by experience are of great value to the VOIKUKKIA-project as they possess information unknown to the professionals.</p>			
<p>Keywords VOIKUKKIA-project, peer support, expert by experience, parenting and growth story</p>			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	7
2	TOIMEKSIANTAJA JA VOIKUKKIA-VERKOSTOHANKE	9
3	VERTAISTUKI JA KOKEMUSASIAANTUNTIJUUS.....	10
3.1	Vertaistuki käsitteenä	10
3.2	VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät ja -vertaisohjaajuus.....	11
3.3	Kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa.....	12
4	VANHEMMUUS JA SEN MUUTOKSET LAPSEN SIJOITUKSEN AIKANA	16
4.1	Vanhemmuus käsitteenä	16
4.2	Vanhemmuuden muodot	17
4.3	Lapsen sijoittaminen ja sen vaikutus vanhemmuuteen	18
4.4	Lapsesta luopuminen vanhemman kriisinä	19
5	VANHEMMAN KASVUTARINA	21
5.1	Kasvutarinan muodostuminen.....	21
5.2	Elämänhallinta ja voimaantuminen	23
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	25
6.1	Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	25
6.2	Tutkimusmenetelmän kuvaus	25
6.3	Aineiston keruun menetelmä	26
6.3.1	Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	27
6.3.2	Elämänjanatyöskentely aineistonkeruumenetelmänä	27
6.4	Aineiston analyysimenetelmä	28
6.5	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	30
7	TUTKIMUSTULOKSET	32
7.1	Vertaistuen ja VOIKUKKIA-vertaisohjaajien merkitys lapsen sijoituksen aiheuttamassa kriisissä....	32
7.2	Kokemusasiantuntijoiden rooli VOIKUKKIA-toiminnassa.....	34
7.3	Vanhempien kasvutarina ja siihen vaikuttaneita tekijöitä	35
7.4	VOIKUKKIA-verkostohanke kokemusasiantuntijoiden silmin	40
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	42
9	POHDINTA.....	47
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	51
	LIITE 1: TUTKIMUSLUPA.....	56

LIITE 2: TEEMAHAASTATTELURUNKO	58
LIITE 3: ELÄMÄNJANATYÖSKENTELYN KYSYMYKSET	60
LIITE 4: ESIMERKKI ELÄMÄNJANASTA	61
LIITE 5: ESIMERKKI AINEISTON ANALYYSISTA.....	62

1 JOHDANTO

Huostaanottojen määrä on kasvanut Suomessa tasaisesti koko 2000-luvun ajan. Vuonna 2014 Suomessa oli kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria yhteensä 17 958, joista huostaanotettuina oli 10 675 lasta (59,4 %). Huostassa olleiden lasten osuus väestön 0–17-vuotiaista oli yksi prosentti. Vuonna 2014 sekä huostassa olleiden lasten että uusien huostaanottojen määrä väheni aiemmasta vuodesta. Etenkin kiireellisten sijoitusten määrä kääntyi selvään laskuun. (Kuoppala ja Säkkinen 2015, 3.) Sijoitusten syyt vaihtelevat, mutta usein taustalla on perheiden yhteiskunnallinen eriarvoistuminen (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen ja Rajala 2016, 3–4).

Lapsen huostaanotto on aina kriisi koko perheelle. Vanhempia ei saa jättää yksin huostaanoton jälkeen, sillä heidän voi olla mahdotonta jatkaa elämää eteenpäin, jos he eivät saa mahdollisuutta käsitellä lapsen sijoituksesta aiheutunutta surua. Selviytyäkseen kriisistä vanhemmat tarvitsevat tukea muun muassa tunteidensa käsittelyssä, uuteen elämäntilanteeseen sopeutumisessa sekä etävanhempiana toimimisessa. Vanhempien saama riittävä tuki voi lyhentää suruaikaa ja helpottaa jatko-työskentelyä perheen kanssa. (THL 2016a; THL 2016b.) Myös lastensuojelulaissa on tunnustettu huostaanoton jälkeisen vanhemmuuden tukemisen tarpeellisuus. Vanhemmille täytyy laatia erillinen asiakassuunnitelma, johon kirjataan vanhemmuutta tukevat toimenpiteet. Suunnitelma voidaan tarvittaessa tehdä yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon, kuten päihde- ja mielenterveys-huollon kanssa. (Lastensuojelulaki 2007, § 30.)

Yksi vanhempien tukemisessa hyväksi koettu tukimuoto on vertaistukitoiminta. Vertaistuki perustuu samassa elämäntilanteessa elävien keskinäiseen kokemusten jakamiseen. Vertaistukiryhmiin osallistuvat saavat toisiltaan ymmärrystä ja tukea omaan selviytymiseen. (Kujala 2012a, 12.) Riitta Kojo on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan (2012) millainen tuki huostaanotettujen lasten vanhempia auttaa parhaiten huostaanoton aikana ja sen lakkaamisen jälkeen. Tutkimuksessa saatujen tulosten perusteella vanhemmat kokivat vertaistukiryhmässä saadun vertaistuen merkittävimpana kokemuksena. Vertaistukiryhmästä saatu tuki oli vanhemmuutta vahvistavaa. Tutkimuksen perusteella vanhempien auttamistyötä kannattaisi siis suunnata vertaistukiryhmiin. (Kojo 2012, 75–77.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, millainen merkitys vertaistuella ja VOIKUKKIA-vertaisohjaajilla on ollut vanhempien selviytymisessä. Lisäksi selvitimme, millainen merkitys kokemusasiantuntijoilla on VOIKUKKIA-toiminnassa ja sen kehittämisessä. Opinnäytetyömme tavoitteena oli kuvata vanhempien kasvutarinaa lastensuojelun asiakkuudesta kokemusasiantuntijoiksi. Kasvutarinassa näkyy se polku, jonka vanhemmat ovat käyneet läpi selviytyäkseen lapsensa huostaanotosta ja kasvaakseen avun vastaanottajista avun antajiksi. Tutkimme, mitkä tekijät ovat auttaneet vanhempia pääsemään elämässä eteenpäin. Opinnäytetyön aihe on mielestämme erittäin tärkeä, sillä vanhempien saama tuki lapsen sijoituksen aikana parantaa sekä vanhemman että lapsen hyvinvointia ja mahdollisuutta selviytyä kriisistä. Olemme molemmat kiinnostuneita lastensuojelutyöstä, joten halusimme opinnäytetyön liittyvän siihen aiheeseen.

Opinnäytetyö pohjautuu valtakunnalliseen VOIKUKKIA-verkostohankkeeseen, joka on toiminut aktiivisesti jo vuodesta 2006 lähtien Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksella. Hankkeen tehtävänä on muun muassa kouluttaa ammattilaisia ja VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän käyneitä vanhempia vertaistukiryhmän ohjaajiksi. Hankkeessa tehdään tiivistä kehittämissyhteistyötä kokemusasiantuntijoiden kanssa. (Voikukkia 2015.)

Tässä opinnäytetyössä nimitämme kokemusasiantuntijoiksi kaikkia niitä vanhempia, joilla on oma-kohtaista kokemusta lapsensa sijoituksesta. Määritelmämme mukaan kaikki tutkimukseen osallistuneet vanhemmat ovat kokemusasiantuntijoita. VOIKUKKIA-verkostohanke määrittelee kokemusasiantuntijuuden suppeammin. Hankkeen määritelmän mukaan kokemusasiantuntijoita ovat lapsen sijoituksen kokeneet vanhemmat, jotka kertovat omista kokemuksistaan erilaisissa asiantuntijafoorumeissa. Olemme kuitenkin sitä mieltä, että kaikki tutkimukseemme osallistuneet vanhemmat ovat oman asiansa asiantuntijoita, ja kokemusasiantuntija-nimitys tuo heille lisäarvoa. He toimivat eri rooleissa, kuten vertaisohjaajina vertaistukiryhmissä ja tukihenkilöinä lapsen huostaanoton aiheuttaman kriisin keskellä oleville vanhemmille. Kokemusasiantuntijatoiminta on verrattavissa vapaaehtoisuustoimintaan.

Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö Siilinjärvellä. Kehittämissyksikön tavoitteena on sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain mukaisten tukipalveluiden tuottaminen ja kehittäminen alueen lasten ja perheiden tarpeisiin. Kehittämissyksikön toiminnassa on mukana suurin osa Pohjois-Savon kunnista. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö koordinoi VOIKUKKIA-verkostohankkeen toimintaa Pohjois-Savossa. (Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö 2016.)

Tutkimukseen osallistui Pohjois-Savon alueella VOIKUKKIA-vertaistukiryhmissä vertaisohjaajina toimivia vanhempia. Heillä kaikilla on siis taustalla kokemus oman lapsen huostaanotosta. Tutkimuksemme oli kvalitatiivinen, eli laadullinen. Aineistonkeruun toteutimme teemahaastatteluna ja elämänjanatyöskentelynä. Teemahaastatteluun osallistui yhteensä neljä, ja elämänjanatyöskentelyyn kolme vanhempaa. Kolme tutkimukseen osallistuneesta vanhemmasta on toiminut myös VOIKUKKIA-määritelmän mukaisissa kokemusasiantuntijatehtävissä.

Esittelemme opinnäytetyön alussa toimeksiantajamme, työhön tiiviisti liittyvän VOIKUKKIA-verkostohankkeen sekä teoreettisen viitekehyksen. Työn teoreettiseen viitekehykseen kuuluu kokemusasiantuntijuus, vertaistuki, vanhemmuus ja kasvutarina. Kappaleessa tutkimuksen toteuttaminen esittelemme tutkimuksen tekemiseen liittyneitä vaiheita sekä pohdimme luotettavuutta ja eettisyyttä tutkimuksessamme. Lopuksi esittelemme tutkimustulokset ja johtopäätökset, ja pohdimme opinnäytetyöprosessia kokonaisuudessaan.

2 TOIMEKSIANTAJA JA VOIKUKKIA-VERKOSTOHANKE

Toimeksiantaja opinnäytetyöllemme on Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö Siilinjärvellä. Kehittämissyksikön tavoitteena on tuottaa ja kehittää sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain mukaisia tukipalveluja lasten, perheiden ja kuntien tarpeisiin yhteistyössä kuntien lapsi- ja perhepalveluiden sekä alueellisten ja valtakunnallisten yhteistyötahojen kanssa. Palvelutoimintaan kuuluu muun muassa lastensuojeluun liittyvä koulutus ja valmennus, tuki- ja sijoitusperheiden rekrytointi Pohjois-Savon alueella sekä sosiaalityön tuki sijoituksen eri vaiheissa. Kehittämistoimintaa toteutetaan erilaisin projektein ja hankkein. Suurin osa Pohjois-Savon kunnista on mukana kehittämissyksikön toiminnassa. (Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö 2016.)

Opinnäytetyömme liittyy VOIKUKKIA-verkostohankkeeseen, jossa Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö vastaa alueellisesta koordinoinnista sekä järjestää vertaistukiryhmiä sijoitettujen lasten vanhemmille (Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö 2016). Valtakunnallinen VOIKUKKIA-verkostohanke on Sininauhaliiton ja Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliiton yhteishanke, joista jälkimmäinen hallinnoi toimintaa. Verkostohankkeen nimi tulee sanoista huostaanoton jälkeenkin vanhemmuus VOI KUKKIA. Rahoittajana toimii Raha-automaattiyhdistys RAY, ja hanke on ollut mukana RAY:n ja Lastensuojelun Keskusliiton Emma & Elias -hankkeessa vuodesta 2012. VOIKUKKIA-verkostohanke on jatkoa vuosien 2006–2009, 2010–2012 ja 2012–2015 VOIKUKKIA-hankkeille. (Voikukkia 2015; Voikukkia 2016a.)

Toiminta sai alkunsa 2000-luvun alussa havainnosta, etteivät sijoitettujen lasten vanhemmat usein saa tarvitsemaansa tukea. Toiminnan perustana oleva vertaistukimenetelmä kehitettiin Sininauhaliiton vuosina 2002–2005 toteutetussa Eevan perhe -projektissa. Tämänhetkisen hankkeen tehtävänä on vakiinnuttaa sijoitettujen lasten vanhemmille suunnattua vertaistukimenetelmää ja tuoda vanhempien ääntä esille sekä kouluttaa ammattilaisia ja VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän käyneitä vanhempia vertaistukiryhmän ohjaajiksi. Hankkeessa tehdään tiivistä kehittämissyhteistyötä kokemusasiantuntijoiden kanssa. (Voikukkia 2015; Voikukkia 2016a.) Aloittaessamme opinnäytetyöprosessia hankkeen jatkosta vuoden 2015 jälkeen ei ollut vielä tietoa. Vuoden 2016 tammikuussa VOIKUKKIA-toiminta sai jatkorahoituksen RAY:ltä, mutta rahoituksen määrä on kuitenkin aiempaa pienempi (Voikukkia 2016b).

VOIKUKKIA-verkostohanke määrittelee opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen. Verkostohanke on myös keskeisenä tekijänä tutkimuksen tavoitteita ja tutkimuskysymyksiä asettaessamme. Tutkimukseen osallistuvat vanhemmat ovat hankkeen toiminnassa tiiviisti mukana vertaisohjaajina ja kokemusasiantuntijoina. Tutkimuksemme antaa toimeksiantajalle tietoa hankkeen toimivuudesta ja vaikuttavuudesta.

3 VERTAISTUKI JA KOKEMUSASIAANTUNTIJUUS

Opinnäytetyömme teoreettiseen viitekehykseen kuuluvat käsitteet vertaistuki ja kokemusasiantuntijuus. VOIKUKKIA-verkostohankkeen keskeinen päämäärä on vertaistuen tarjoaminen lapsensa sijoituksen kokeneille vanhemmille. Kokemusasiantuntijoiden tietämystä puolestaan hyödynnetään palveluiden kehittämisessä. Tässä opinnäytetyössä käytämme termiä kokemusasiantuntija kuvaamaan kaikkia niitä vanhempia, jotka omia kokemuksiaan peilaamalla ovat mukana VOIKUKKIA-verkostohankkeessa auttamassa ja kehittämässä toimintaa. Opinnäytetyössämme käytämme termejä hieman päällekkäin. VOIKUKKIA-verkostohanke määrittelee kokemusasiantuntijoiksi he, jotka kertovat omista kokemuksistaan erilaisissa asiantuntijafoorumeissa. Meidän mielestämme vertaisohjaajat pitäisi määritellä myös kokemusasiantuntijoiksi, sillä he hyödyntävät omaa asiantuntijuuttaan vertaistukiryhmissä.

Voikukkia-vertaistukiryhmä tarjoaa vanhemmille mahdollisuuden keskustella lapsen sijoituksen aiheuttamasta tilanteesta, tunteista ja kokemuksista muiden vastaavassa tilanteessa olevien vertaisten kanssa. Vertaistuki on keskeinen käsite VOIKUKKIA-verkostohankkeessa, sillä toiminta ei olisi mitään ilman sitä. Ryhmän tavoitteena on tukea vanhemman omaa elämää ja selviytymistä sekä vahvistaa vanhemmuutta. (Kujala 2012a, 12.)

3.1 Vertaistuki käsitteenä

Vertaistuki on samassa elämäntilanteessa elävien antamaa tukea, jossa ihmiset voivat jakaa keskenään kokemuksiaan ja saada toisilta ymmärrystä sekä tukea selviytymiseen. Perusajatuksena on, että jokainen on oman kokemuksensa ja tunteidensa asiantuntija. Toisen ihmisen kokemusta ei voi kyseenalaistaa, koska jokainen kokee asiat omalla tavallaan. Vertaistuki on työtapanaan hyvin asiakas-keskeinen, ja työntekijän tehtävänä on olla siinä puolueettomana puheenjohtajana. Sen kantavia voimia ovat yhteisten kokemusten jakaminen, toinen toisensa tukeminen, kannustaminen ja motivointi. Tehokkainta vertaistuki on riittävän pienessä ryhmässä säännöllisesti järjestettynä. (Kujala 2012a, 12; Ihalainen ja Kettunen 2011, 47–48.) Samankaltaisia kokemuksia omaavat ihmiset pystyvät samaistumaan toistensa tuntemuksiin, ja sen vuoksi tarjoamaan empaattisuutta ja tukea muita paremmin. Usein samankaltaisessa tilanteessa olevat ihmiset pystyvät myös jakamaan toisilleen selviytymiskeinoja, joista ammattilaisilla ei ole tietoa. (Mead ja MacNeil 2014, 1.)

Vertaistuki perustuu ihmissuhteisiin ja ihmisten kokemustodellisuuteen, ja sen auttamisen ydin on ihmisten välisessä arkisessa kohtaamisessa. Siitä puuttuvat perinteiseen asiakkaan ja ammattilaisen väliseen suhteeseen liittyvät roolit ja identiteettimäärittelyt. Tuki- ja auttamissuhteiden roolitukset puolestaan muuttuvat jatkuvasti, sillä vertaistuki on vastavuoroista. Samalla luodaan yhteisyyttä ja mahdollisesti ystävyyssuhteita. (Hyväri 2005, 214–216, 219.) Vertaistukea on mahdollista saada ja antaa usealla eri tavalla ja monessa muodossa, kuten kahden ihmisen välillä, ryhmissä tai verkostoissa sekä nykyisin usein myös virtuaaliryhmissä. Virtuaalivertaisryhmät mahdollistavat useampien ihmisten osallistumisen, sillä kaikilla ei ole mahdollisuutta osallistua perinteisiin kasvokkain kokoon-tuviin ryhmiin. (Nylund 2005, 201, 203.)

Vertaistoiminta vakiintui sosiaali- ja terveysalan työssä Suomessa 1990-luvun puolivälissä, jonka jälkeen se on lisääntynyt voimakkaasti. Toiminnan kasvu kertoo ihmisten tarpeesta jakaa kokemuksiaan ja saada tietoa samantapaisessa elämäntilanteessa olevilta. Vertaistoiminta toimii Suomessa monin tavoin osana kunnallisten hyvinvointipalvelujen ja järjestöjen toimintaa, jolloin ammattilaiset ja maallikot työskentelevät yhdessä. (Nylund 2005, 195; Hyväri 2005, 214, 217.)

Vertaistuen järjestäminen on tärkeää, sillä monet kokevat, että vain saman asian kokenut voi ymmärtää, miltä heistä tuntuu. Vertaistukiryhmien on todettu olevan hyvä tukimuoto monissa elämän kriiseissä ja haasteellisissa vaiheissa. Niistä saadaan hyvin monenlaista apua. Vertaistukeen liittyy tärkeänä osana muun muassa tunteiden ja kokemusten purkaminen. Kaikki ymmärtävät toisiaan, joten ihmisten on helppo kuvailla tuntemuksiaan. Vertaistukiryhmissä voidaan myös keskustella hyvin arkaluonteisista asioista, joista ei pysty puhumaan muille ihmisille. Asioita ei tarvitse hävetä, sillä kaikki ovat yhtä vaikeassa tilanteessa. Lisäksi merkityksellistä on selviytymiskeinojen jakaminen, sillä niiden kuuleminen asian kokeneelta on paljon vakuuttavampaa, kuin työntekijältä kuultuna. (Kujala 2012a, 12; Ihalainen ja Kettunen 2011, 47–48.) Vertaistukiryhmät luokitellaan usein ongelmakeskeisesti yksittäisten diagnoosien tai eri elämäntilanteiden mukaan (Nylund 2005, 197).

Tässä opinnäytetyössä ymmärrämme vertaistuen matalan kynnyksen tukimuodoksi, joka täydentää ammattilaisilta saatavaa tukea. Tarkastelemme työssämme vertaistuen merkitystä lapsen sijoituksen aiheuttamasta kriisistä ylipääsemisessä. Lisäksi tuomme esille vertaistuen tärkeyttä vertaisohjaajana toimimisessa.

3.2 VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät ja -vertaisohjaajuus

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät on tarkoitettu vanhemmille, jotka ovat kokeneet lapsensa huostaanoton tai sijoituksen, ja haluavat käydä kokemustaan läpi ryhmässä saman kokemuksen omaavien vanhempien kanssa. Vertaistukiryhmät ovat suljettuja ryhmiä ja yleensä niissä on 4–8 osallistujaa. Ryhmätapaamisia on yhteensä noin kymmenen, joista jokaisella kerralla käydään läpi eri teemoja. (Voikukkia 2016c.) Ryhmään osallistuminen on vapaaehtoista. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmiä voivat järjestää muun muassa kunnat, järjestöt, seurakunnat tai yksityiset palveluntarjoajat oman alueensa asiakkaille. (Kujala 2015a, 21–22.)

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän tavoitteena on lapsen sijoituksen aiheuttaman kriisin käsittely, vanhemman oman elämän ja selviytymisen tukeminen sekä vanhemmuuden vahvistaminen ja lapsen hyvinvoinnin lisääntyminen. Jotta vertaisuuden kokeminen on mahdollista, on vertaistukiryhmän jäsenillä oltava riittävästi heitä yhdistäviä tekijöitä. Kokemus lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisesta yhdistää vanhempia vahvasti. (Kujala 2015a, 22–23.) Vuosien 2014–2015 aikana kerättyjen ryhmäpalautteiden mukaan VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät ovat voimaannuttaneet vanhempia, vähentäneet heidän epätietoisuuttaan, helpottaneet kriisiä, antaneet arvokasta tukea vertaisilta sekä auttaneet kasvamaan vanhempana (Voikukkia 2016c).

VOIKUKKIA-vertaisohjaaja on vanhempi, joka on itse kokenut lapsen sijoituksen tai huostaanoton. Vertaisohjaajan tulee käydä läpi VOIKUKKIA-vertaistukiryhmä ja -ohjaajakoulutus ennen kuin voi ohjata vertaistukiryhmää. Vertaisohjaajan tulee käsitellä oma tilanteensa hyvin ennen ohjaajaksi ryhtymistä. Hänen tulee kyetä tarkastelemaan omaa tilannettaan riittävän etäältä, jotta hän kykenee kohtaamaan vanhempien tilanteet turvallisesti ja tuomaan tilanteisiin uusia näkökulmia omasta kokemuksestaan käsin. (Kivinen, Hägglund ja Söderholm 2012, 25.) Ohjaajakoulutus perustuu Siinauhaliiton vertaistukitoiminnan kehittäjän Virpi Kujalan laatimaan strukturoidun vertaistukiryhmän malliin sekä kokemuksiin, jotka on saatu sijoitettujen lasten vanhempien vertaistukiryhmistä (Voikukkia s.a).

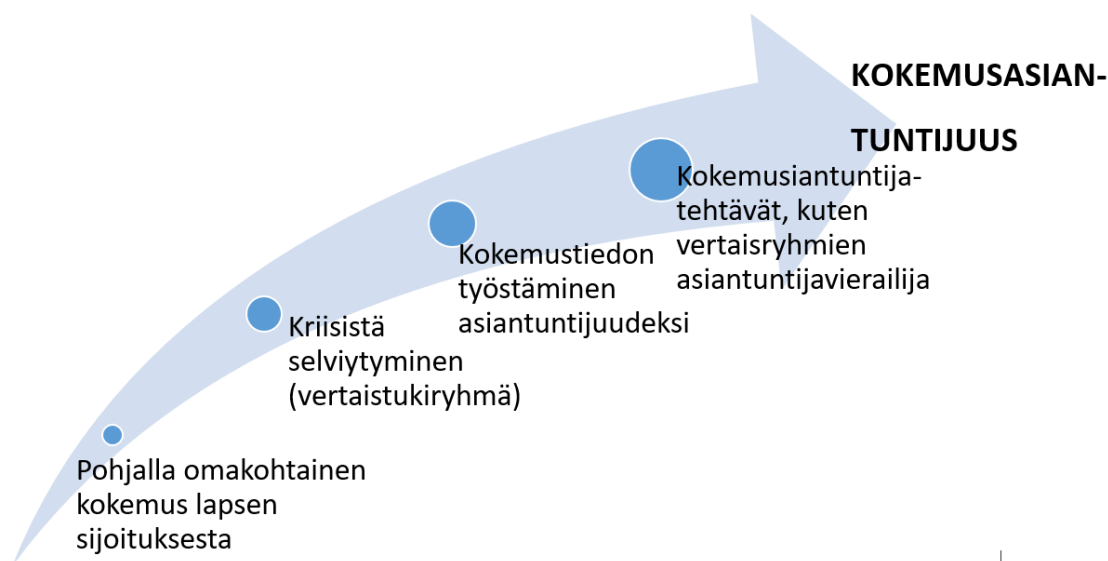
Vertaisohjaaja toimii VOIKUKKIA-vertaistukiryhmissä ammatillisen ohjaajan rinnalla. Yleensä ryhmää ohjaa kaksi ohjaajakoulutuksen käynnyttä sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaista, ja monesti mukana on myös vertaisohjaaja. Eri puolilla Suomea on yli 250 koulutettua ohjaajaa, joista vuoden 2016 alussa 30 oli vertaisohjaajia. Koulutus opettaa perustiedot ja -taidot ryhmien ohjaamisesta ja keskeisistä ryhmässä käsiteltävistä teemoista. Koulutuksessa käsiteltäviä teema-alueita ovat muun muassa lapsen sijoitus tai huostaanotto vanhemman ja lapsen kriisinä, vanhemmuuden tukeminen sekä huostaanottokokemuksen työstämisen menetelmät. (Voikukkia 2016c.)

Vertaisohjaajan mukana olemisella on nähty olevan suuri merkitys koko ryhmäprosessissa. Vanhempien kynnys osallistua VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätoimintaan madaltuu, kun mukana on vertaisohjaaja, joka on itsekin kokenut lapsensa sijoituksen. Omasta kokemuksestaan selvinnyt vertaisohjaaja tuo myös ryhmäläisille uskoa ja toivoa selviytyä omasta kriisistään. Vertaisohjaaja voi myös oikeasti ymmärtää vanhempien kokemuksia ja tuntemuksia ja tämän vuoksi hän osaa ottaa huomioon asioita, joita ammattilainen ei välttämättä tiedä. (Kujala 2015b, 34; Heinonen 2015, 39.) Vertaisohjaaja auttaa sekä ryhmäläisten rekrytoinneissa että itse ryhmätilanteissa. Vertaisohjaajat ovat pääosin vapaaehtoisia, ja ryhmän vetovastuu on aina ammattilaisella. (Kivinen ym. 2012, 25.)

3.3 Kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa

Kokemusasiantuntija on ammattilaisen rinnalla toimiva asiantuntija, jolla on omakohtaista kokemusta esimerkiksi tietystä elämäntilanteesta, kriisistä selviytymisestä tai palveluiden laadusta ja järjestelmän toimivuudesta. Kokemusasiantuntijatoiminta vastaa palvelujärjestelmässä tarpeeseen kehittää käytännön asiakastyötä, sosiaalijärjestelmää ja sen hajanaisuuden vähentämistä, palveluja sekä ammatillista koulutusta. Kokemusasiantuntijalla on tieto siitä, mikä häntä on auttanut ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tilanteen muuttumiseen sekä tukeneet selviytymisprosessissa. Ammattilaiset saavat tietonsa koulutuksen ja työkokemuksen kautta, kokemusasiantuntijat elämäkokemuksensa kautta. Kokemusasiantuntijoiden tieto on ammattilaisten tietoa täydentävää tietämystä. Tietoa ja kokemusta yhteen liittämällä aikaansaadaan uudenlaista tietoa ja löydetään uusia näkökulmia, jotka auttavat suunnittelemaan entistä parempia, toimivampia ja todennäköisesti myös edullisempia palveluita. (Rissanen 2015, 203–204; Hietala ja Rissanen 2015, 14.) Kokemusasiantuntijat ovat tärkeässä ja arvostetussa roolissa VOIKUKKIA-verkostohankkeessa. Heidän tietotaitonsa ja vapaaeh-

toistoimintansa on hankkeen kannalta korvaamatonta. Yhteistyö kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten välillä kehittää toimintaa ja ajaa hanketta eteenpäin. (Hägglund, Sundwall ja Kujala 2015, 17.) Kuviossa 1 tiivistämme vanhemman kasvamisen kokemusasiantuntijaksi.

KUVIO 1. Kokemusasiantuntijuuden kehittyminen. (Oma kuvio.)

Kokemusasiantuntijalle ei ole olemassa yhtä selkeää määritelmää, vaan määritelmä muuttuu tilanteen ja roolin mukaan. Kokemusasiantuntijoiden roolit, tehtävät, vastuut ja asemat sekä heille tarjottu koulutus ja tehtävistä maksetut korvaukset sekä sopimukset ovat hyvinkin erilaisia tilanteesta riippuen. Esimerkiksi joidenkin määritelmien mukaan kokemusasiantuntijana voi toimia vain koulutuksen käynyt, kun taas toisten määritelmien mukaan saman nimikkeen alla voi toimia koulututtamaton, oman kokemustiedon pohjalta toimiva asiantuntija. (Kostiainen, Ahonen, Verho, Rissanen ja Rotko 2014, 14.)

Kokemusasiantuntijatoiminnan oppaan (Hietala ja Rissanen 2015, 14) mukaan ero vertais- ja kokemusasiantuntijatoiminnan välillä on kohderyhmässä. Vertaiset toimivat omassa viiteryhmässään, toisten kuntoutujien kanssa, esimerkiksi AA-ryhmässä. Kokemusasiantuntijat taas toimivat oman viiteryhmänsä ulkopuolella sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmässä, oppilaitoksissa ja ammattilaisten rinnalla. VOIKUKKIA-verkostohankkeessa vertaisohjaajat ovat ohjattaviensa kanssa samaan viiteryhmään kuuluvia vertaisia, joilla on koulutus ryhmän vetämiseen ammattilaisen rinnalla. He toimivat siis yhteistyössä ammattilaisten kanssa ja kehittävät VOIKUKKIA-ryhmiä omien kokemuksensa avulla. Nimikkeet ovat hankkeessa hieman ristiriidassa keskenään, eivätkä suoraan kohtaa esimerkiksi kokemusasiantuntijatoiminnan oppaan määritelmän kanssa. Vertaisohjaajat eivät ole vertaistukiryhmissä täysin vertaisia ryhmäläistensä kanssa, vaan he ovat koulutettuja ohjaajia, jotka työskentelevät ammattilaisen parina. He eivät siis täytä täysin vertaisen määritelmää, eivätkä täysin kokemusasiantuntijan määritelmää. Tässä opinnäytetyössä käytämme kokemusasiantuntija-nimitystä kaikista haastateltavistamme, vaikka he eivät kaikki ole toimineet VOIKUKKIA-verkostohankkeen määrittelemissä asiantuntijatehtävissä, vaan ovat jakaneet tietoaan vertaistukiryhmissä vertaisohjaajina.

Mielestämme kokemusasiantuntijoita ovat kuitenkin kaikki kokemustietoa omaavat vapaaehtoiset, jotka tahtovat auttaa muita kertomalla omista kokemuksistaan. VOIKUKKIA-vertaisohjaajana voi toimia, vaikkei toimisi VOIKUKKIA-määritelmän mukaisena kokemusasiantuntijana ja päinvastoin.

Lastensuojelun kokemusasiantuntijalla on kokemuksia lastensuojelun asiakkuudesta joko palvelujen käyttäjänä tai omaisena. Hänellä on tietoa siitä, miltä tuntuu olla lastensuojelun toimenpiteiden kohteena. (Hietala ja Rissanen 2015, 14; Voikukkia 2016d.) Omasta kokemuksesta kertominen on kertojalle herkkä ja henkilökohtainen asia. Jokainen kokee asiat omalla tavallaan, joten kokemus ei ikinä voi olla väärä. Ajan kuluessa kokemus muuttuu, kun uudet elämäkokemukset muokkaavat sitä. Siihen vaikuttaa jokaisen henkilökohtainen prosessointi, eli ymmärtääkö ja hyväksyykö ihminen kokemuksensa vai tunteeo hän siihen liittyvän vääryyttä tai epäoikeudenmukaisuutta. (Voikukkia 2016d.)

Lastensuojelun kokemusasiantuntijuudessa kokemuksen eettinen käsittely on tärkeää, eli kokemuksesta kertovan on voitava tehdä se turvallisesti, suojaten itseään ja läheisiään. Hän saa itse päättää, mistä asioista haluaa kertoa ja mistä ei. Kokemusasiantuntijalta odotetaan kuitenkin tietynlaista vahvuutta kertoa omista kokemuksistaan suoraan, eikä hänellä ole samankaltaista yksityisyyttä kuin ammattiauttajilla. Kokemusten jakaminen on turvallista erilaisissa ohjatuissa ja suljetuissa ryhmissä. Siellä kerrottuja kokemuksia ei saa kertoa ryhmän ulkopuolella. Myös keskustelu ammattilaisen tai muun ulkopuolisen henkilön kanssa saattaa helpottaa kokemuksen käsittelyä. (Voikukkia 2016d.)

Kokemusasiantuntijatoiminta edellyttää siihen osallistuvalla riittäviä voimia ja kuntoutumista, sillä toisten auttaminen omien kokemusten kautta vaatii omien kokemusten hyväksymistä sekä oman tilanteen tasaantumista. Kokemusasiantuntijan on oltava valmis puhumaan vaikeistakin asioista ja kyettävä suhtautumaan tilanteisiin objektiivisesti. Hän ei voi mennä vertaisryhmiin tai muihin tilaisuuksiin hoitamaan itseään, vaan hänen on kyettävä olemaan muiden tukena. Kokemusasiantuntijatoiminta voi kuitenkin olla kuntouttavaa myös kokemusasiantuntijalle itselleen, ja parantaa asiantuntijoidenkin elämänhallintaa. Kokemustiedon arvostaminen ja tunnustaminen sekä kokemusasiantuntijan käsitys itsestä aktiivisena toimijana lisää voimaantumista sekä tukee osallisuuden tunnetta. Ihmisen identiteetin kannalta onkin eri asia, määritteleekö hän itsensä potilaaksi, asiakkaaksi vai kokemusasiantuntijaksi. (Rissanen 2015, 203–204.)

Kokemusasiantuntijatoiminta on voimaannuttavaa, sillä se luo tunteen omien, vaikeidenkin kokemusten merkityksellisyydestä. Siinä koetaan osallisuutta ja rakennetaan uutta identiteettiä. Kokemusasiantuntijat saavat mahdollisuuden vaikuttaa, opiskella, kehittää itseään ja tehdä merkitykselliseksi kokemiaan asioita. Yhteiskunnallisesti katsottuna kokemusasiantuntijoiden vaikutuskeinot eivät aina ole kaikkein tehokkaimpia, ja mahdollisuudet vaikuttaa asiakkaiden asemaan ja palveluihin ovat heikonlaiset, jolloin toiminta painottuu enimmäkseen asiakastyöhön ja vertaisrooleihin. (Hietala ja Rissanen 2015, 14.)

Toimiminen kokemusasiantuntijana pohjautuu kokemusasiantuntijan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, kuten taitoihin ja valmiuksiin. Tehtävän vaativia ominaisuuksia voi aina opiskella ja kehittää,

mutta työtä tehdään kuitenkin omalla persoonalla, joka on jokaisella erilainen. Kaikki eivät sovellu kokemusasiantuntijoiksi. Kokemusasiantuntijoiden jaksaminen on myös otettava huomioon työtä tehdessä. Kokemusasiantuntijat toimivat vapaaehtoisina ja omaehtoisina, joten vastuu omasta jaksamisesta on kokemusasiantuntijalla itsellään. Heidän kanssaan toimivien ammattilaisten tulee kannustaa kokemusasiantuntijoita kuuntelemaan omaa jaksamista. Ammattilaisten toimesta järjestetty työnohjaus on myös merkityksellisessä asemassa. (Hietala ja Rissanen 2015, 15.)

Mari Satosaaren vuonna 2016 tekemän opinnäytetyön ”Kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa, narratiivinen kirjallisuuskatsaus”, tarkoituksena on ollut luoda ajankohtaista kuvaa kokemusasiantuntijatoiminnasta lastensuojelussa. Satosaari on tarkastellut tutkimuksessaan kymmentä Suomessa toteutettua lastensuojelun hanketta, joihin on osallistunut lastensuojelun asiakkaina olleita tai olevia kokemusasiantuntijoina toimivia lapsia, nuoria ja vanhempia. Myös VOIKUKKIA-verkostohanke on ollut mukana tarkastelussa. Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää, mitä kokemusasiantuntijatoiminta on suomalaisessa lastensuojelussa ja mitä merkitystä työskentelyllä on ollut kokemusasiantuntijoina toimineille itselleen. Lisäksi Satosaari on selvittänyt, mitä mieltä kokemusasiantuntijatoiminnassa jollain tavalla osallisena olleet ammattilaiset ovat siitä. Opinnäytetyön mukaan kokemusasiantuntijatoiminnalla on mahdollista vaikuttaa lastensuojelun kehittämiseen ja vaikuttamiseen sekä paikallisesti, että yhteiskunnallisesti. Opinnäytetyössä nousi esille, että kokemusasiantuntijatoiminnalla on ollut positiivisia merkityksiä muun muassa kokemusasiantuntijoiden voimaantumiseen ja työntekijöiden ammatilliselle kehitymiselle. Vertaisuus on opinnäytetyön mukaan oleellinen osa kokemusasiantuntijatoimintaa lastensuojelussa sekä kokemuksena että työmenetelmänä. Myös tässä opinnäytetyössä käy ilmi, että kokemusasiantuntijuus voidaan määritellä erilaisissa yhteyksissä eri tavalla. Satosaari on käyttänyt termiä samalla tavalla kuin käytämme sitä tässä opinnäytetyössä, eli ajatella kokemusasiantuntijuuden perustuvan omakohtaisiin kokemuksiin ja haluan jakaa kokemuksiin ja näkemyksiään muille, eikä se näin ollen edellytä kouluttautumista. (Satosaari 2016, 10, 12.)

4 VANHEMMUUS JA SEN MUUTOKSET LAPSEN SIIJOITUKSEN AIKANA

Vanhemmuus on muuttuva käsite. Siihen vaikuttavat esimerkiksi aikakauteen ja yhteiskunnallisiin oloihin liittyvät ajatukset. Vanhemmat kasvavat lastensa mukana ja elämän eri käänteet vievät vanhemmuutta uusiin ulottuvuuksiin. Lapsen sijoitus vaikuttaa vanhemmuuteen, kun arkea on pyöritettävä ilman omaa lasta ja lapsen arjen saavutuksista sekä yhteisistä kokemuksista jäädään paitsi. Vanhemmuutta tulisi tukea myös lapsen sijoituksen aikana, jotta lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus säilyisi ja lapsen kotiinpaluu mahdollistuisi tavoitteiden mukaisesti. (Pitkänen 2011, 23.)

Vanhemmuus on tärkeä termi meidän opinnäytetyömme teoreettisessa viitekehyksessä. Teemahaastattelussa haastateltavina oli sijoitettujen lasten vanhempia, joilla jokaisella oli omanlaisensa kokemus vanhemmuudesta ja sen muutoksista sijoituksen aikana. Lapsen sijoitus on aina kriisi vanhemmalle, sillä sen myötä tapahtuva muutos arjessa on kokonaisvaltainen. Lapsen sijoitus vaikuttaa joko yksilöllisesti, mutta jokaisella vanhemmuus joutuu muutoksen kohteeksi sijoituksen ja etävanhemmuuden myötä. (Kujala 2003, 46.)

4.1 Vanhemmuus käsitteenä

Vanhemmuus on kasvua, joka jatkuu koko elämän ajan. Se on aina lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutustapahtuma, johon vaikuttaa molempien osapuolien persoonallisuus. Vanhemmat eivät siis ainoastaan vaikuta lapsiin, vaan myös lapset vaikuttavat vanhempiin ja tapaan toimia vanhempana. Vanhemmuuden haasteet vaihtuvat lapsen ikävaiheiden mukaan. (Kristeri 2002, 23–24; Pulkkinen 2002, 17.) Vanhemmuuteen vaikuttavat monet tekijät, kuten vallitsevat yhteiskunnalliset olot, lapsen ja vanhemman ominaisuudet, vanhemman omat lapsuuden kokemukset, vanhempien välinen suhde, elämäntilanne, sosiaalinen verkosto ja sosioekonominen asema (Valkonen 1995, 4).

Perhe on tärkeä lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Lapsi kiintyy hänestä huolehtivaan vanhempaansa, eli ensimmäisenä usein äitiin. Lapsen suhde sijoituksen aikana alkuperäisiin vanhempiin tulisi säilyttää mahdollisuuksien mukaan, sillä on lapsen etu, että hän saa ylläpitää syntynyttä tunnesuhdetta sekä psykologista vanhemmuutta. Tutkijoiden mukaan psykologista vanhemmuutta ei voi korvata, mutta sitä voi täydentää ja tukea. Ensimmäisten tunnesuhteiden katkeaminen on lapselle tuskaa tuottavaa sekä identiteettiin ja henkiseen kasvuun vaikuttavaa. Lastensuojelun toimenpiteiden tavoitteena on aina tähdätä siihen, että lapsi kykenisi palaamaan takaisin vanhempiansa luokse. Siksi vanhemman ja lapsen suhdetta tulisi ylläpitää ja korostaa. (Valkonen 1995, 8–11.)

Vanhemmuus muuttaa aina elämää merkittävästi, mutta se ei kuitenkaan määritä koko ihmistä. Vanhempi on edelleen myös muun muassa omien vanhempiansa lapsi, kumppani parisuhteessaan, sisarus ja ystävä. (MLL s.a a.) Vanhemmuus ei aina ole helppoa ja vastoinkäymisiä tulee väistämättä. Jokainen vanhempi varmasti joskus pohtii omaa osaamistaan ja jaksamistaan. Vanhemmuuteen kuuluu epävarmuus siitä, onko riittävä vanhempi (MLL s.a b). Vanhemmuuden tukeminen on yhteiskunnan tehtävä. Lastensuojelulaki velvoittaa viranomaisia tukemaan vanhempia lasten oikeuksien turvaamiseksi. Perheitä tulisi tukea erilaisilla palveluilla ja tuen tulisi tavoittaa jokainen Suomessa asuva

perhe. Yhteistyö eri tahojen välillä on tärkeää lapsen suojelemiseksi. (Karjalainen, Forsberg ja Linnas 2012, 279.)

Tässä opinnäytetyössä vanhemmuutta tarkastellaan muutoksessa, eli miten vanhemmuus ja vanhemman tapa toimia vanhempana muuttuu lapsen joutuessa sijaishuoltoon. Tarkastelemme myös sitä, miten vanhempi kokee oman vanhemmuutensa lapsen sijoituksen päättyessä. Lapsen sijoitus vaikuttaa aina vanhemmuuteen, joten se on tärkeää ottaa huomioon heidän kokemuksiinsa selvitetäessä.

4.2 Vanhemmuuden muodot

Vanhemmuutta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Vanhemmuus voi olla biologista, juridista, psyykkistä tai sosiaalista. Näiden eri vanhemmuuden muotojen lisäksi voidaan puhua etävanhemmuudesta, jaetusta vanhemmuudesta ja rinnakkaisvanhemmuudesta. Jokainen vanhempi toteuttaa vanhemmuuttaan omalla tavallaan, eikä yhtä oikeaa mallia ole. (Kujala 2012b, 87.)

Biologinen vanhemmuus, eli syntymävanhemmuus on lapsen ja vanhemman välinen suhde, joka perustuu biologiaan. Biologinen vanhemmuus on geneettistä, se määräytyy sen mukaan kuka lapsen siittää tai synnyttää. Lapsi jakaa biologisten vanhempiansa kanssa saman geeniperimän. Juridinen vanhemmuus on yhteiskunnan määrittämää, joka perustuu vanhemman oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Juridinen vanhemmuus turvaa lapsen oikeuksia. Lähtökohtaisesti juridinen vanhemmuus määräytyy biologisen vanhemmuuden mukaan, mutta myös adoption, isyyden tunnustamisen tai vahvistamisen tai avioliiton isyysolettaman kautta. (THL 2016c.)

Psyykinen vanhempi määräytyy lapsen kokemuksen mukaan, eli psyykinen vanhempi on lapsesta huolehtiva henkilö, jonka lapsi kokee omaksi vanhemmakseen. Lapsi kiintyy ja identifioituu, eli samaistuu psyykkiseen vanhempaansa ja luottaa tähän niin huolehtijana kuin auttajana. Sosiaalinen vanhempi on se, jonka kanssa lapsi elää, eli lapsen arjessa mukana oleva vanhempi. Hän huolehtii lapsen päivittäisistä toiminnoista ja osallistuu olennaisesti kasvatukseen. (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen, Seppänen ja Tapio 2010, 11.)

Etävanhemmuudessa lapsi ja vanhempi asuvat eri kodeissa, jolloin vanhempi ei ole aina läsnä arjessa. Etävanhempi on lapsensa vanhempi, jolla ei ole mahdollisuutta toteuttaa kaikkia vanhemmuuden rooleja arjessa jokapäiväisesti. Jaetussa vanhemmuudessa lasta hoitaa useampi henkilö, esimerkiksi vanhempien lisäksi sijaisperhe. Vanhemmuutta toteuttavat siis eri tahot yhtäaikaaisesti. Biologisten vanhempien vanhemman rooli säilyy sijaisvanhempien ohella, vaikka he eivät olisi lasta arjessa hoitavat huoltajat. Lapselle molemmat vanhemmat voivat olla yhtä tärkeitä. (Kujala 2003, 46.)

Rinnakkainen vanhemmuus -käsitettä käytetään usein kun lapsi on sijoitettuna esimerkiksi laitokseen tai muuhun ammatilliseen sijaishuoltopaikkaan. Rinnakkaisen vanhemmuuden käsitteen mukaan

vanhempien rinnalla lasta kasvattaa ammatilliset osaajat. Vanhemmuutta ei jaeta, vaan se on rinnakkaista sijoituspaikan kanssa. Vanhemman ja lapsen yksityisyys säilyy, ja emotionaalinen yhteys lapsen ja vanhemman välillä korostuu. (Pitkänen 2011, 90.)

4.3 Lapsen sijoittaminen ja sen vaikutus vanhemmuuteen

Lastensuojelu pohjautuu lastensuojelulakiin, jonka tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Kaikilla lapsilla on oikeus vanhempiin ja heidän kanssaan kasvamiseen. Lastensuojelulain § 2 mukaan lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Jos lapsen olo perheessä ei ole lapsen edun mukaista, lapselle tulee löytää paikka, jossa hän voi kasvaa ilman huolta. Lapsen sijoittaminen perheen ulkopuolelle on aina suuri askel ja sen estämiseksi perheiden tukeminen on tärkeää. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään. (Lastensuojelulaki 2007, § 2.) Sosiaalityöntekijöiden täytyy tutkia perheen tilanne aina, kun lapsesta on tehty lastensuojeluilmoitus, eikä lastensuojelutoimiin ruveta koskaan ennen tilanteen huolellista kartoitusta. Tukitoimet määritellään jokaisen lapsen ja perheen tilanteeseen ja tarpeisiin sopiviksi. (Lastensuojelu.info s.a a; THL 2015a.)

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena. Avohuollon tukitoimenpiteet ovat aina vapaaehtoisia perheelle ja ne perustuvat suostumukseen. Avohuollon sijoitus kestää kolme kuukautta, jonka jälkeen sitä voidaan tarkastelun jälkeen jatkaa toiset kolme kuukautta tarpeen vaatiessa. Puolen vuoden jälkeen avohuoltoa ei voi enää jatkaa, vaan tilannetta on tarkasteltava uudelleen. Jos lapsi on välittömässä vaarassa itsensä tai muiden toimesta, eikä kukaan lapsen läheisistä pysty huolehtimaan hänestä, tehdään kiireellinen sijoitus. Kiireellinen sijoitus tehdään 30 päiväksi, jonka aikana perheen tilanne kartoitetaan. (Lastensuojelu.info s.a b.) Huostaanotto on aina viimeisin toimenpide. Tällöin lapsen asioista vastaavat lastensuojelun työntekijät. (Lastensuojelu.info s.a c.) Huostaanotto toteutetaan, mikäli lapsen huolenpito ja kasvuolosuhteet ovat vaarantuneet tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään. Se järjestetään vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä ja sijaishuolto nähdään lapsen edun mukaisena. Huostaanotolle on aina oltava lastensuojelulain mukaiset edellytykset. (THL 2015b.) Lastensuojelun asiakkuus päättyy, kun lastensuojelun tarve poistuu. Huostaanoton ja sijaishuollon jälkeen tarjotaan kuitenkin mahdollisuutta jälkihuoltoon. (Taskinen 2008, 33.)

Vanhemmuus ei lopu lapsen sijoitukseen, vaan jatkuu elinikäisenä siteenä lapsen ja vanhemman välillä. Lapsen sijoitus saattaa muuttaa vanhemman tapaa toimia vanhempana sekä vaikuttaa lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Muutokset vanhemmuudessa eivät välttämättä tarkoita muutosta huonompaan. Huostaanoton aikana vanhempi säilyy koko ajan lapsen huoltajana ja juridisena vanhempana, joten hänellä on oikeus vaikuttaa lapsensa asioihin. (Kujala 2012, 16.)

Huostaanoton aikana vanhemmuuden kokemus muuttuu, kun lapsi ei olekaan mukana arjessa. Lapsen tapaaminen muistuttaa aina siitä, ettei itse voi pitää lasta kotonaan. Vanhemmuuden jakaminen muiden kasvattajien kanssa voi olla vaikeaa, ja aiheuttaa esimerkiksi mustasukkaisuutta tai kateutta

sijaisvanhempia kohtaan. Vanhempi voi myös kokea itsensä ulkopuoliseksi lapsen asioihin liittyen. Vanhemman suhde lapseen kuitenkin säilyy, vaikka sijoitus sitä muuttaakin. Lapsen ja vanhemman välistä suhdetta on tärkeää hoitaa koko prosessin ajan. Lapsen sijaishuollon ei pidä toimia ongelmien korostajana, vaan parantumisen lähteenä. Huostaanoton jälkeen rakennetaan uutta vahvempaa vanhemmuutta. (Kujala 2003, 41.) Vanhemman olisi tärkeä hyväksyä lapsensa sijoitus, jotta lapsi ikään kuin saisi luvan kiintyä uuteen asuinpaikkaansa. Lapsen sopeutuminen sijaispaikkaan helpottaa sijoitusta, ja ehkäisee useiden eri sijaispaikkojen kierrettä. Vanhemman turhat lupaukset kotiinpaluusta vaikuttavat lapsen kiintymiseen. Lapsi kärsii eniten edestakaisesta siirtelystä. Kiintymisen turvalliseen aikuiseen vaikeutuu, kun siirtelyn myötä kiintymyksen kohteet vaihtuvat usein. (Valkonen 1995, 11.)

4.4 Lapsesta luopuminen vanhemman kriisinä

Lapsen sijoitus on aina kriisi sekä vanhemmalle että lapselle, sijoituksen syystä riippumatta. Molemmat osapuolet tarvitsevat tukea kriisin käsittelyyn. Omien tunteiden kohtaaminen ja käsittely ovat tärkeä osa niin vanhemman kuin lapsenkin prosessia. Sijoitetun lapsen avun tarve kriisin käsittelyssä on tiedostettu jo pitkään, mutta vanhemman kriisi ja tuen tarve lapsen sijoituksen jälkeen on vasta viime vuosina tunnustettu ja kriisityön tarpeellisuus huomioitu. Vanhemman voi olla vaikeaa ottaa apua vastaan lapsen sijoituksesta päättävältä taholta. Avun vastaanottaminen voi olla helpompaa, jos sijoitus on tehty vanhempien ja sosiaalihuollon yhteisellä päätöksellä. Kaikilla vanhemmilla tulisi silti olla lapsen sijoituksen aikana oikeus saada pitkäkestoista tukea vanhemmuutensa vahvistamiseksi ja oman kriisinsä läpikäymiseksi. (Kujala 2003, 11).

Kriisien kohtaaminen on yksilöllistä ja jokainen käsittelee asian omalla tavallaan. Kuitenkin kaikissa kriiseissä on nähtävissä tietyt vaiheet. Ensin koetaan sokkivaihe, jonka aikana koettua asiaa on vaikea käsittää. Muutaman päivän kestävän sokkivaiheen jälkeen seuraa reaktiovaihe, jonka aikana tapahtuma tiedostetaan ja sen seurauksena koetaan paljon tunteita, esimerkiksi suuttumusta ja surua. Asian sulattelu voi viedä kuukausia. Sulattelun jälkeen siirrytään käsittelyvaiheeseen. Siinä yleisiä ovat masentuneisuus ja elämänmuutosyritykset. Asiaa käsitellään tiedostamatta. Viimeisenä vaiheena on sopeutumisvaihe, jossa asiat hyväksytään ja elämälle haetaan uutta suuntaa. Voimakkaat tunnereaktiot laantuvat. (Kujala 2012b, 67–71.)

Vanhemman ja lapsen suhde on aina ainutlaatuinen eikä sitä pidä vähätellä. Sijoitus ei muuta suhteen merkitystä. Lapsi tarvitsee sijoituksensa aikana tiedon siitä, etteivät vanhemmat häviä, vaan ovat olemassa häntä varten. Vanhempi taas tarvitsee tukea lapsen sijoituksen hyväksymiseksi ja sitä edeltävien asioiden käsittelemiseksi. Kriisiavun saamisen lisäksi perheet tarvitsevat tukea keskinäisen vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi ja kehittämiseksi. (Pitkänen 2011, 23.)

Biologiset vanhemmat jäävät usein helposti sivuun lapsen sijoituksen jälkeen. Heidän avun tarpeensa jätetään huomiotta, vaikka vanhemmat ovat keskellä kriisiä. Toisinaan apua olisi tarjolla, mutta vanhempi ei kykene ottamaan sitä vastaan. Pelkkä lapsen sijoitus ei muuta asioita ja poista ongelmia, vaan ratkaisevia ovat tapahtumat sijoituksen jälkeen. Lapset ja vanhemmat tarvitsevat

psyykkistä työtä koko sijoituksen ja mahdollisen kotiinpaluun ajan. Lapsen on tärkeää tietää, että kotiin jäänyt vanhempi voi hyvin, ja että vanhemmastakin pidetään huolta. Saamansa tuen avulla vanhempi kykenee paremmin hyväksymään sijoituksen ja tukemaan sitä, mikä helpottaa lapsen vointia. (Kujala 2012a, 9.) Sijoituksen aikana lapsen oma perhe ei saa unohtua, ja suunnitelmallinen työ on ratkaisevassa asemassa sijoituksen onnistumiseksi. Vanhempien kanssa yhdessä tehty työ vähentää huostaanoton aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia sekä parantaa vanhemman mahdollisuuksia selviytyä sijoituksen aiheuttamasta kriisistä ja sopeutua uuteen elämäntilanteeseen. (Pitkänen 2011, 16; Kujala 2012a, 13–14.)

Vanhemmat tarvitsevat tukea selviytyäkseen lapsensa sijoituksen aiheuttamasta kriisistä. Usein vanhemmat kuitenkin jäävät ilman riittävää tukea, ja VOIKUKKIA-verkostohanke pyrkii vastaamaan tähän avuntarpeeseen. Hankkeeseen liittyen on tehty monia erilaisia tutkimuksia. Tässä opinnäytetyössä tutkimme vain Pohjois-Savon alueella toimivien VOIKUKKIA-vertaisohjaajien kokemuksia, mutta aiheesta löytyy tutkimuksia laajemminkin. Esimerkiksi Pirkko Mannisen (2015) opinnäytetyöhön ”Kohti yhteisiä sanoja – Huostaanotettujen lasten vanhempien Voikukia-vertaistukiryhmätöiminnan mallintaminen ja ryhmätöiminnan vaikutukset vanhemman kokemana” on osallistunut yhteensä viisi VOIKUKKIA-vertaistukiryhmää eri puolelta Suomea. Opinnäytetyössä on mallintamisen lisäksi selvitetty ryhmätöimintaan osallistuneiden vanhempien kokemuksia VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätöiminnan vaikutuksesta heidän voimaantumiseensa ja osallisuuteensa kyselyn avulla. Suurin osa ryhmiin osallistuneista vanhemmista on vastannut kyselyyn. Opinnäytetyön mukaan 86 %:lla vanhemmista voimaantumisen ja osallisuuden kokemukset olivat lisääntyneet VOIKUKKIA-vertaistukitoiminnan myötä.

5 VANHEMMAN KASVUTARINA

Jokaisella meillä on oma yksilöllinen kasvutarina, joka muotoutuu kokemuksien ja elämäntapahtumien myötä. Kasvutarina kuvaa ihmisten kasvua omaksi itsekseen, sekä kuvailee niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet yksilön elämänvaiheisiin. Kasvu on jatkuvaa ja kumulatiivista. Ihminen kehittyy jatkuvasti, vaikka kehitys ei aina ole suoraviivaista eikä suuntaudu aina ylöspäin. Vaikeat ajat ovat osa kehitysprosessia, varsinkin jos ihminen ei nujerru niihin vaan löytää niistä uutta elämäntaitoa vaikeuksien voittamiseksi. (Dunderfelt 2011, 18). Kasvutarina kuvaa tässä opinnäytetyössä vanhempien muutosta avun kohteesta avun antajiksi. Kasvutarinan avulla kehitystä ja muutosta on helpompi hahmottaa. Idea kasvutarinan hahmottamiseen tuli toimeksiantajaltamme.

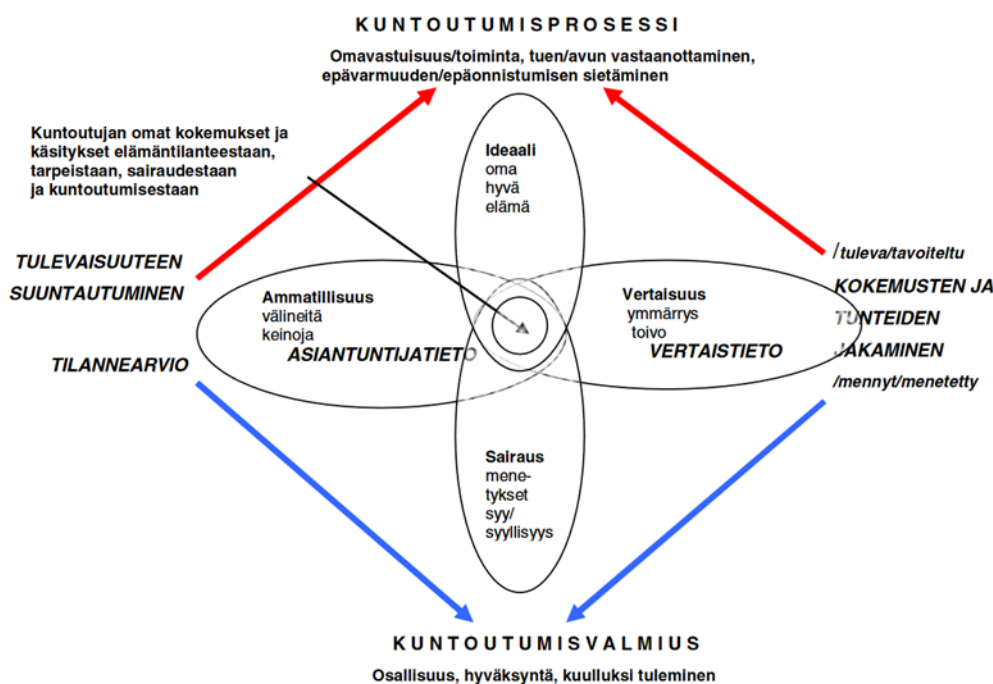
Kehitys ei koskaan tapahdu itsestään, vaan asioita täytyy työstää. Totuuden kohtaaminen voi tehdä kipeää, mutta se on ainut tie selvitymiseen. Tiedon käsittelyyn voi mennä aikaa, sillä tapahtumia täytyy monesti käsitellä ”turvallisen välimatkan” päästä. Elämä on jatkuvassa muutoksessa, mikä tekee siitä niin jännittävää, pelottavaa ja samalla rikastavaa. Muutoksessa eläminen voi olla raastavaa, mutta samalla antoisaa. Elämän muutosten kestot ovat yksilöllisiä. Muutoksenkin keskellä elämä on hyväksyttävissä myös sellaisena kuin se on eletty. Ihmisen on tunnustettava, että kaikki eletty on osa myös nykyistä minää. Vertaisryhmissä asioita käsitellään, mikä auttaa löytämään uusia näkökulmia. Ihminen palaa menneeseen, mutta tulee takaisin muuttuneena, koska käsitys menneestä on muuttunut. Aiemmin koettu saa ikään kuin happea, kun siihen tuodaan nykyhetken tietämys. Kehitys perustuu jatkuvuuteen, se jatkuu läpi elämänkaaren. (Reinikainen 2007, 16, Lindqvist 1990, 189.)

Menneisyys on koko ajan muuttuva, elävä ja muokkautuva. Elämätarinamme myötä meistä tulee selvemmin esille se, keitä me todellisuudessa olemme. Traumaattiset ja ahdistavat kokemukset eivät tapahtumina muutu, mutta asioita käsittelemällä suhtautuminen niihin voi muuttua. Uusien merkitysten löytäminen voidaan katsoa olevan ihmislajin selvitysmekanismiin liittyvä ominaisuus, joka synnyttää ja pitää yllä terveyttä ja eheyttä. Ihmisten kehitykseen kuuluu tiettyjä kaikille ihmisille yhteisiä piirteitä sekä yksilöllisiä, ainutlaatuisia piirteitä. (Reinikainen 2007, 18–20.) Kuvailemme tässä opinnäytetyössä haastateltavien vanhempien kasvutarinaa lastensuojelun asiakkuudesta kokemusasiantuntijoiksi. Käytämme elämänjanatyöskentelyä työmenetelmänä, ja teemme sen avulla kasvutarinan näkyväksi niin vanhemmille itselleen kuin tämän opinnäytetyön lukijoille.

5.1 Kasvutarinan muodostuminen

Hyödynnämme tässä opinnäytetyössä Outi Hietala-Paalasmaan suunnittelemaa AVIS-mallia mukautetusti. Meidän haastateltavamme eivät olleet sairaudesta kuntoutuvia, vaan lapsensa huostaanoton aiheuttaman kriisin kanssa kamppaileita vanhempia, joiden kasvua ja kehitystä kuvailemme kuvion 2 avulla. Mielestämme kuvio sopii hyvin kuvaamaan VOIKUKKIA-vertaistukiryhmien vaikutusta vanhempien kasvutarinaan. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmissä on samat elementit: vertaistieto ja asiantuntijatiieto, sekä asiakkaan oma kyky osallistua. Kuvion keskiössä on kuntoutuja, eli vanhemman

omat kokemukset sekä käsitykset omasta elämäntilanteestaan. Keskiön molemmilla sivuilla on kehitykseen vaikuttavat ulkoiset tekijät, eli vertaistieto ja asiantuntijatieto. Vanhemmat saavat VOIKUKKIA-ryhmissä apua niin ammattilaisilta kuin vertaisilta. Kuviossa, kuten tosielämässäkin, nämä tekijät limittyvät toisiinsa. Vanhemman saama apu on näiden osien summa. Kuviossa on lisäksi kaksi sisäistä tekijää, joita ovat tulevaisuus, eli ideaali omasta elämästä, sekä menneisyys, eli työstettävät asiat, kuten syyllisyyden tunne. (Hietala-Paalamaa 2006, 25–27.)

KUVIO 2. AVIS-malli: Yksilöllisen kuntoutumisen edellytyksiä (Hietala-Paalamaa 2006, 25.)

Ammattilaisten ja vertaisten panos kasvuprosessissa muodostuu tasavertaisista, toisiaan täydentävistä aineksista. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmään osallistujat voivat vapaasti itse valita, mitä näistä tekijöistä omaksuvat ja mihin samaistuvat. Lapsen sijoituksen aiheuttamasta kriisistä selviytyjät ovat AVIS-mallin mukaan subjekteja, jotka eivät ole vain avun kohteita, vaan oman kasvuprosessinsa keskeisimpiä tekijöitä, aktiivisia toimijoita. Jokaisen vanhemman kriisistä selviytymisen prosessi on erilainen, sillä jokainen valitsee tarpeidensa ja omaksumiskykynsä mukaan osia prosessin eri vaiheista.

Kasvuprosessi auttamisen kohteesta auttajaksi voi toteutua jokaisen yksilön kohdalla hyvin monella eri tavalla. Muutokset voivat tapahtua ulkoisina, konkreettisina muutoksina, tai sisäisenä muutoksena, asennoitumisen ja ajattelun muutoksena. Kuntoutumisvalmius, eli kyky muutokseen on tärkeä osa kasvuprosessia. Se on AVIS-mallin kuviossa pohjimmaisena, sillä ilman muutosvalmiutta ei prosessia voi aloittaa. Vanhemman on kyettävä asettamaan muutostavoitteita, ja suunnattava niitä kohti.

Jokaisen yksilön kasvutarina on erilainen, mutta niissä kaikissa on myös yhteisiä tekijöitä. Ihmisen kasvua ja kehitystä määrittävät kehityspsykologian mukaan lainalaisuudet ja yleiset kehitysvaiheet.

Elämä muodostuu monista rytmeistä ja vaiheista, jotka aika sitoo yhteen. Potentiaalista kehitysvoimaa on kaikilla. Erilaiset sisäiset ja ulkoiset tekijät voivat kuitenkin jarruttaa, heikentää tai tuhota niitä mahdollisuuksia, jotka ideaalisesti kuuluvat ihmisen kehitykseen. Tärkeää on huomata, että kehitysmahdollisuudet jatkuvat läpi elämän. Kokemuksista muodostuu kokonaisuus, jokaisen yksilöllinen kasvutarina. Vanhemman on tärkeä hallita omaa elämäänsä, jotta hän kykenisi auttamaan omaa lastaan. Kasvuprosessissa vanhempi kasvaa avun vastaanottajasta avun antajaksi, eli hän muuttuu prosessin tuloksena objektista subjektiksi. Kehitys on usein tiedostamatonta ja tapahtuu huomaamatta. Se on myös monimuotoista ja samaan lopputulokseen eli tyytyväiseen sekä onnelliseen elämään voi päästä monien eri elämänpolkujen kautta. Virheet ovat korjattavissa ja kehitykseen voi vaikuttaa. (Dunderfelt 2011, 17–19.)

5.2 Elämänhallinta ja voimaantuminen

Sijoitetun lasten vanhemman on saatava oma elämänsä kuntoon, ennen kuin hän voi kasvaa avun kohteesta avun antajaksi. Kasvun edellytyksenä on riittävä elämänhallinta. Ilman hallinnan tunnetta elämä on kaaosmaista, ja tulevaisuuden suunnittelu voi olla haastavaa. Vanhemman on tärkeä saada oma elämä hallintaansa, jotta hän voi turvata lapsen kasvun ja kehityksen. Vanhemman on tärkeää osata myös vahvistua, ja olla oman elämänsä päättäjänä. Onnistumisten kautta ihminen vahvistuu, ja kokee voimaantuvan. Vanhemman voimaantuminen helpottaa myös lapsen oloa, kun vanhempi kykenee jälleen olemaan lapsensa tukena ja ottamaan vastuuta elämästään. (Kujala 2012a, 12; Vilkkö-Riihelä 2003, 570; Koivuniemi ym. 2014, 172.)

Kriisin kohdatessa elämänhallinta heikkenee. Kuitenkin ihmisen perustarpeisiin kuuluu tarve hallita omaa elämäänsä. Hallinnantarve perustuu ihmiselle suurta turvattomuuden tunnetta aiheuttavaan ennustamattomien ja arvaamattomien vastoinkäymisten pelkoon. Elämänhallinnalla tarkoitetaan ihmisen tunnetta siitä, että hän pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä ja muuttamaan sitä haluaansa suuntaan. Kun ihminen uskoo pystyvänsä vaikuttamaan omien päätöstensä ja ratkaisujensa kautta siihen, mitä hänelle tapahtuu, hänen elämänhallintansa on korkea. Tällöin hän myös kokee olevansa vastuussa elämästään sekä kykenee asettamaan itselleen tavoitteita ja keksimään keinoja niiden saavuttamiseksi. Ihmisen elämänhallinta on puolestaan matala silloin, kun hän ei usko voivansa vaikuttaa omalla toiminnallaan siihen, mitä hänelle tapahtuu. Hän ajattelee tapahtumien olevan lähinnä sattumaa. (Keltikangas-Järvinen 2008, 254, 256–257.)

Elämänhallinta voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen hallintaan. Sisäisellä elämänhallinnalla tarkoitetaan sitä, että ihminen kykenee sopeutumaan elämässään tapahtuviin asioihin ja näkemään ne positiivisesti. Tällöin hän pystyy selviytymään myös eteen tulevista kriiseistä. (Ruishalme ja Saaristo 2007, 14–15.) Sisäinen elämänhallinta voidaan rinnastaa voimaantumisen käsitteeseen, sillä voimaantuminen näkyy muun muassa parantuneena itsetuntona, kykyinä asettaa ja saavuttaa tavoitteita, luottavaisuutena tulevaisuutta kohtaan sekä oman elämänhallinnan tunteena (Iija 2009, 105, 109). Ulkoinen elämänhallinta on esimerkiksi sitä, että odottamattomat elämää järkyttävät tekijät on kyetty torjumaan tai, että ihminen on onnistunut saavuttamaan elämälleen asettamansa tavoitteet.

Ulkoiselle elämänhallinnalle tärkeää ovat henkisesti ja aineellisesti turvattu asema, vauraus sekä taloudellinen asema. Siihen vaikuttavat sukupuoli, sukupolvi, koulutus ja ammatti. (Ruishalme ja Saaristo 2007, 14.)

Voimaantumisen (empowerment) kautta ihminen löytää omat voimavaransa sekä siihen liittyvät muutosprosessit. Voimaantumisprosessi on henkilökohtainen, mutta samalla myös sosiaalinen prosessi, sillä muun muassa ilmapiiri ja ympäristö vaikuttavat siihen. Voimaantuminen lähtee ihmisestä itsestään, kukaan ei voi tehdä sitä toisen puolesta eikä voimaa voi jakaa. Myönteisessä ja mahdollistavassa ympäristössä voimaantuminen helpottuu, kun ihminen kokee itsensä turvalliseksi, hyväksytyksi ja tasa-arvoiseksi. (Koivuniemi, Holmberg-Marttila, Hirsso ja Mattelmäki 2014, 172.) VOIKUK-KIA-vertaistukiryhmissä pyritään luomaan mahdollisimman myönteinen ja turvallinen ympäristö, jotta jokainen osallistuja kykenisi käsittelemään asioitaan, ja sitä kautta voimaantumaan.

Elämänhallinnan kehittyminen on prosessi, joka jatkuu lapsuudesta aikuisuuteen saakka. Se voi vaihdella paljonkin eri tilanteissa ja eri elämän alueilla. Vaikka ihminen hallitsisi jonkun elämänalueensa hyvin, toisella alueella hallinnantunne voi hävitä helposti. Elämänhallinta liittyy läheisesti vahvaan identiteettiin: ennen kuin ihminen voi hallita elämäänsä, hänen täytyy tuntea itsensä. Myös muutosten, vaikeuksien ja paineiden sietäminen on helpompaa, kun ihmisen identiteetti on vahva. Identiteetti kuvaa ihmisen käsitystä omasta itsestään. Se on muodostunut hänen kokemustensa kautta vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2008, 258, 260, 265, 277–278.) Sijoitetun lapsen vanhemman on hyväksyttävä kokemuksensa osaksi identiteettiään, jotta kokonaisuudesta tulee ehjä.

Tarja Hiltusen (2005) pro gradu -tutkielmassa ”Äitien voimaantuminen lasten huostaanoton jälkeen” on tarkasteltu oman lapsensa huostaanoton kokeneiden äitien voimaantumista heidän omasta näkökulmastaan. Tutkimuksessa on haastateltu seitsemää äitiä, jotka olivat osallistuneet Sininauhaliiton Eevan perhe -projektiin (2002–2005) kuuluvan Naisten talon järjestämiin ryhmätapaamisiin ja muihin palveluihin. Pro gradu -tutkielman mukaan äitien voimaantumiseen vaikuttavat sekä myönteiset, että haasteelliset kokemukset ja tapahtumat. Voimaantumista ei voi tuottaa mikään ulkopuolinen tekijä, vaan se on äideistä itsestään lähtevä prosessi. Siihen tarvitaan kuitenkin kannustavia ja hyväksyviä ihmissuhteita, minäkäsityksen ja identiteetin eheytymistä sekä omien päämäärien selkeyttä ja niiden vapaata asettamista. Tutkimuksessa kävi ilmi, että voimaantumista tapahtuu heti huostaanottotilanteesta lähtien, sillä se on ohjannut äitejä pohtimaan omaa elämäänsä. Voimaantumista ei voida mitata näkyvällä tavalla, mutta tutkimuksessa on noussut esille joitakin havaittavissa olevia muutoksia, kuten päihderiippuvuudesta toipuminen, opiskelun aloittaminen tai sen jatkaminen sekä vanhempien ja lasten välisen suhteen parantuminen. Voimaantuminen liittyy vanhempien kasvutariinaan, jota tarkastelemme tässä opinnäytetyössä. Ilman voimaantumisen tunnetta ja kokemuksia vanhemmat eivät pääse yli kriisistään eivätkä näin ollen kykene ryhtymään vertaisohjaajiksi.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyöprosessimme alkoi keväällä 2015, kun otimme yhteyttä Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikköön. Opinnäytetyön idean saimme suoraan toimeksiantajalta. Ideana oli selvittää tekijöitä, jotka ovat auttaneet lapsensa sijoituksen kokeneita vanhempia selviämään kriisistään, sekä pyrkiä hahmottamaan vanhempien kasvutarinaa sijoituksesta nykyhetkeen. Aihe pohjautui heti alusta alkaen VOIKUKKIA-verkostohankkeeseen.

Suunnittelimme opinnäytetyötä palavereissa toimeksiantajan kanssa ja lokakuussa 2015 pääsimme mukaan vertaistukiryhmäohjaajien tapaamiseen, jossa oli mukana ammattilaisten lisäksi myös osa haastatteluun osallistuneista vanhemmista. Saimme heiltä neuvoja siihen, mitä asioita meidän kannattaisi tuoda opinnäytetyössä esille. Opinnäytetyön työsuunnitelman esitimme koulullamme tammi-kuussa 2016 ja tutkimusluvan saimme heinäkuussa 2016 (liite 1).

6.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esille vertaistuen ja VOIKUKKIA-vertaisohjaajien merkitystä vanhempien selviytymisessä sijoituksen aiheuttamasta kriisistä sekä korostaa kokemusasiantuntijuuden roolia VOIKUKKIA-toiminnan kehittämisessä. Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää tekijöitä, jotka ovat auttaneet vanhempia selviytymään oman lapsensa sijoituksesta. Tavoitteena oli hahmottaa tätä kasvutarinaa lastensuojelun asiakkuudesta kokemusasiantuntijoiksi. Ajatus oli, että toimeksiantaja voi hyödyntää saamaamme tutkimustietoa toimintansa kehittämiseen. Lisäksi toivoimme opinnäytetyömme tuovan VOIKUKKIA-verkostohankkeen merkitystä esille, jotta vertaistuen tarpeellisuus ymmärrettäisiin laajemmin ja kokemusasiantuntijuutta hyödynnettäisiin jatkossa enemmän.

Tutkimustehtävänäimme oli selvittää VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ja -vertaisohjaajien merkitystä sijoituksen aiheuttamasta kriisistä selviytymisessä sekä kokemusasiantuntijoiden merkitystä VOIKUKKIA-toiminnassa ja sen kehittämisessä. Lisäksi tehtävänäimme oli selvittää tekijöitä, joiden avulla vertaisohjaajina toimivat vanhemmat ovat selvinneet lapsensa sijoituksesta. Tutkimuskysymyksemme olivat:

- 1) Millainen merkitys vertaistuella ja VOIKUKKIA-vertaisohjaajilla on ollut vanhemmille lapsen sijoituksen aiheuttamassa kriisissä?
- 2) Millainen rooli kokemusasiantuntijoilla on VOIKUKKIA-toiminnassa ja sen kehittämisessä?
- 3) Millainen vanhemman kasvutarina lastensuojelun asiakkuudesta kokemusasiantuntijaksi on ja mitkä tekijät siihen ovat vaikuttaneet?

6.2 Tutkimusmenetelmän kuvaus

Tekemämme tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen, sillä pyrimme selvittämään vertaisohjaajana toimivien vanhempien kasvutarinaan vaikuttaneita tekijöitä mahdollisimman tarkasti ja kokonaisval-

taisesti. Laadullista tutkimusta käytetään yleensä silloin, kun ilmiötä ei tunneta eli tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä selittäviä teorioita ei ole (Kananen 2014, 16). Yhdistimme teemahaastatteluista ja elämänjanatyöskentelystä saadun tiedon teoreettiseen viitekehykseen ja aikaisempiin tutkimuksiin. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin, vaan antaa teoreettisesti ymmärrettävä tulkinta jollekin ilmiölle (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 85). Tämän vuoksi haastatteluvien määrä on usein melko pieni, sillä aineistoa on tarkoitus analysoida mahdollisimman perusteellisesti. Määrän sijasta siis panostetaan laatuun. Haastatteluun myös pyritään valikoimaan henkilöitä, joilla tiedetään olevan tietoa tai kokemusta haastateltavasta asiasta. (Eskola ja Suoranta 2000, 18.)

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää monia erilaisia aineistonkeruumenetelmiä, mutta yleisimmin käytettyjä ovat haastattelu, kysely, havainnointi sekä erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Erilaisia aineistonkeruumenetelmiä voidaan käyttää sekä yksittäin, että rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltynä tutkittavan aiheen mukaan. Laadullisessa tutkimuksessa saatava aineisto on ei-numeraalisessa muodossa ja siinä korostuu tutkittavien näkökulma ja merkitykset. Tutkijan on hyvä tiedostaa omat ennako-olettamuksensa tutkittavasta aiheesta, jotta ne eivät vaikuttaisi tutkimustuloksiin. (Eskola ja Suoranta 2000, 13, 15, 19–20; Tuomi ja Sarajärvi 2009, 71.)

6.3 Aineiston keruun menetelmä

Aineiston keruun toteutimme teemahaastatteluilla (liite 2) sekä elämänjanatyöskentelyllä (liite 3 ja 4). Haastattelut toteutimme elokuun 2016 alkuun mennessä. Elokuun loppuun järjestimme vielä yhteisen tapaamisen kaikkien teemahaastatteluun osallistuneiden kanssa elämänjanatyöskentelyä varten. Teemahaastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Kaikkien viiden Pohjois-Savon alueella toimivan VOIKUKKIA-vertaisohjaajan oli tarkoitus osallistua tutkimukseen. Haastatteluun pääsi osallistumaan kuitenkin vain neljä vanhempaa, jotka kaikki olivat äitejä. Haastatteluajoista sovimme sähköpostitse suoraan haastateltavien kanssa, ja lähetimme haastattelulomakkeen heille jo etukäteen, jotta he pystyivät halutessaan tutustumaan siihen. Olimme molemmat mukana kaikissa teemahaastatteluissa ja elämänjanatyöskentelyssä.

Haastateltavien oli mahdollista valita haastattelupaikaksi joko oma kotinsa tai Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämysyksikkö Siilinjärvellä. Kolme haastateltavaa halusi haastattelun omaan kotiinsa ja yksi toteutettiin kehittämysyksikössä Siilinjärvellä. Tarjouduimme menemään haastateltavien kotiin, sillä ajattelimme sen olevan luonnollinen ympäristö, jossa heitä ei ehkä jännittäisi niin paljon kuin jossain vieraammassa paikassa. Halusimme myös, ettei haastateltaville aiheudu suurta vaivaa haastattelun vuoksi. Haastattelupaikan valinnassa tulisikin ottaa huomioon haastateltavan näkökulma. Haastattelu onnistuu yleensä parhaiten haastateltavalle tutussa ja turvallisessa paikassa, kuten omassa kodissa. Haastateltava henkilö on yleensä myös sitoutunut haastatteluun, jos päästää haastattelijan kotiinsa. (Eskola ja Vastamäki 2010, 29–30.)

Elämänjanatyöskentelyä varten järjestimme haastateltavien kanssa yhteisen tapaamisen Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämysyksikössä sen jälkeen, kun kaikki teemahaastattelut oli tehty. Yksi

vanhemmista ei päässyt tapaamiseen paikalle, ja elämänjana jäi näin ollen häneltä tekemättä. Nauhoitimme sekä haastattelut, että elämänjanatyöskentelyyn liittyvän keskustelun sisällönanalyysia varten. Nauhoittaminen on välttämätöntä, jotta tilanteesta saadaan luotua luonnollinen ja jotta tutkija pystyy keskittymään aitoon vuorovaikutukseen haastateltavan kanssa (Kananen 2014, 85).

6.3.1 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, sillä halusimme saada mahdollisimman perusteellisia vastauksia, ja uskoimme sen onnistuvan parhaiten kasvokkain toteutettavalla haastattelulla. Teemahaastattelussa haastattelu kohdistetaan tiettyihin ennalta määriteltyihin teemoihin, joista keskustellaan. Aihepiirit ovat kaikille haastateltaville samat, mutta kysymysten ei tarvitse olla tarkkaan muotoiltuja ja niiden järjestys voi vaihdella. (Harrel ja Bradley 2009, 6; Hirsjärvi ja Hurme 2008, 47–48.) Teemahaastattelussa pyritään löytämään tutkimuksen tarkoituksen tai tutkimustehtävän mukaisesti merkityksellisiä vastauksia (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 75). Lisäksi siinä korostuu tutkittavien näkökulma, sillä haastateltavat pystyvät vastaamaan melko vapaasti (Eskola ja Suoranta 2000, 88). Tämän vuoksi uskoimme saavamme teemahaastattelulla haastateltavilta mahdollisimman avoimia vastauksia kysymyksiimme.

Jotta tutkija voi laatia haastattelussa läpikäytävät teemat, hänellä täytyy olla jonkinlainen ennakonäkemys tutkittavasta aiheesta (Kananen 2014, 77). Saimme haastattelurungon tekoon apua monelta taholta, sillä aihe oli meille uusi. Muun muassa yksi haastatteluun osallistuneesta vanhemmasta sekä VOIKUKKIA-toiminnan projektikoordinaattori antoivat meille palautetta siitä. Lopuksi kävimme sen vielä yhdessä toimeksiantajan kanssa läpi, ja teimme tarvittavat muutokset. Testasimme haastattelurunkoa omilla ystävillä ja perheenjäsenillä. Kysymysten koettiin olevan ymmärrettäviä ja helposti vastattavissa olevia.

Haastattelurungon jaoin viiteen teema-alueeseen, joissa jokaisessa oli useita tarkentavia kysymyksiä. Nämä teema-alueet olivat 1) taustatiedot, 2) oma sijoitus-/huostaanottokokemus ja siitä selviytyminen, 3) vertaisohjaajuus/kokemusasiantuntijuus, 4) VOIKUKKIA-verkostohanke ja -vertais-tukiryhmät sekä 5) muuta -osio. Pyrimme jaottelussa erottamaan selvästi erilaiset aihealueet toisistaan, jotta haastateltavien oli helppo keskittyä yhteen aiheeseen kerrallaan. Kukin aihealue myös vastasi pääsääntöisesti eri tutkimuskysymyksiin. Kysymysten järjestys kuitenkin vaihteli haastattelussa sen mukaan, miten laajasti haastateltavat vastasivat kysymyksiin. Kaikkia kysymyksiä ei siis välttämättä tarvinnut erikseen kysyä, sillä asia tuli esille jo aiemman kysymyksen yhteydessä. Pyrimme saamaan haastattelutilanteista mahdollisimman luonnollisia keskusteluita, mutta huolehdimme kuitenkin siitä, että kaikki tarpeellinen tulee kysytyä. Haastattelujen kesto vaihteli tunnista puoleentoista tuntiin.

6.3.2 Elämänjanatyöskentely aineistonkeruumenetelmänä

Teemahaastattelusta saadusta aineistosta nousee usein esille uusia kysymyksiä. Tämän vuoksi olisi monesti syytä tehdä uusi haastattelukierros, sillä tieto jää muuten vain pintapuoliseksi eikä asiasta

saada syvällistä ymmärrystä. Syvällisen ymmärryksen saamiseksi ja tulosten varmistamiseksi asiaa voidaan tutkia myös usealla eri menetelmällä. Tällaista tutkimusstrategiaa kutsutaan triangulaatioksi. Eri näkökulmista saatu tieto voi vahvistaa samaa tulkintaa, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Triangulaatiolla voidaan välttyä myös yhden menetelmän käyttöön liittyvästä mahdollisesta virheestä. Vaarana voi kuitenkin olla se, että eri menetelmillä saadaan ristiriitaisia tutkimustuloksia. (Kananen 2014, 76, 120–121.) Halusimme haastattelujen lisäksi kerätä tutkimusaineistoa jollain muullakin tavalla saadaksemme tutkittavasta aiheesta perusteellisen käsityksen. Haastateltavien pieni määrä mahdollisti toisen aineistonkeruumenetelmän käytön.

Päädyimme elämänjanatyöskentelyyn, sillä halusimme saada konkreettista tietoa vanhempien kasvutarinoihin. Menetelmä oli myös haastateltaville tuttu, sillä he olivat tehneet vastaavanlaista aiemminkin omissa vertaistukiryhmissään. Alun perin ajatuksenamme oli hyödyntää aiemmin tehtyjä töitä vertailemalla niitä uusiin elämänjanoihin, mutta kaikilla aiemmin tehty työ ei kuitenkaan ollut enää tallessa. Halusimme kuitenkin käyttää elämänjanoja haastatteluiden tukena, sillä ajattelimme niiden havainnollistavan kasvutarinoita.

Elämänjanatyöskentely on melko vapaamuotoinen työmenetelmä, ja se voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Elämänjanatyöskentelyssä asiakas piirtää oman elämänpolkunsä näkyväksi. Elämänpolku tai -jana on kuvaus elämäkokemuksista, elämäntapahtumista ja muistoista. Se voi olla lineaarisesti tai kronologisesti etenevä jatkumo tai viiva. Työskentelyn helpottamiseksi elämänjanan voi visualisoida esimerkiksi taloksi, puuksi tai joeksi. Lähtökohdaltaan elämänjana on retrospektiivinen, eli taaksepäin katsova, mutta siihen voi sisältyä myös futurologinen, eli tulevaisuuteen katsova ulottuvuus. Elämänjanassa pyrkimyksenä on kuvata konkreettisia asioita, kuten esimerkiksi syntymä. Elämänjanatyöskentely tuo esille tunnemuistoja, ihmisille tärkeitä asioita. Se tekee näkyväksi tekijälle itselleen sekä muille tekijän elämänhistoriaa. (Kekkonen 2004, 29–30.)

Haastateltavat tekivät elämänjanat alkaen lastensa syntymästä ja päättyen nykyhetkeen. Elämänjanan pohjalla oli suora viiva, jonka päälle he piirsivät elämänjanansa niin, että viivan yläpuolelle merkittiin kaikki itselle merkitykselliset positiiviset asiat ja viivan alapuolelle vastaavasti kaikki negatiiviset asiat. Negatiivisiin asioihin pyysimme laittamaan kaikki kriisit sekä vaikeat elämäntilanteet, ja positiivisiin kaikki asiat, jotka ovat tuoneet iloa ja auttaneet pääsemään yli kriisistä. Lopuksi varmistimme, että janalle on merkitty ainakin lasten syntymät, sijoitus, mahdollinen vertaistukiryhmän ja VOIKUKKIA-ohjaajakoulutuksen käyminen sekä vertaisohjaajana, tukihenkilönä ja kokemusasiantuntijana aloittaminen. Kävimme elämänjanoja yhdessä läpi etukäteen suunnittelemiemme kysymysten pohjalta. Elämänjanatyöskentely kesti yhteensä noin puolitoista tuntia.

6.4 Aineiston analyysimenetelmä

Analyysivaihe on yksi tutkimuksen tärkeimmistä vaiheista, sillä siinä vaiheessa tutkija saa vastauksia tutkimusongelmiinsa. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysi on mahdollista toteuttaa monella eri tavalla. Yleensä se on kuitenkin monivaiheinen prosessi, jossa tiedonkeruu ja analyysi vuorottelevat. Ennen analyysia kerätty aineisto on litteroitava, eli tässä tutkimuksessa ääninauhoitteet

oli kirjoitettava tekstimuotoon. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 1997, 221; Kananen 2014, 99, 101; Tuomi ja Sarajärvi 2009, 91.) Litteroimme haastattelut sanatarkasti kirjaamatta kuitenkaan ylös puheen taukoja ja ylimääräisiä äännähdyksiä. Haastattelut erotimme toisistaan koodilla. Litteroimme samalla tavalla myös elämänjanatyöskentelyyn liittyneen keskustelun.

Litteroitu aineisto tiivistetään ennen analyysia koodaamalla ymmärrettävään muotoon, mikä mahdollistaa aineiston käsittelyn. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että samaa tarkoittavat asiat yhdistetään samalla koodilla, samoin kuin asiat, joilla on yhteinen tekijä. Koodauksen jälkeen luokitellaan samaa tarkoittavat asiat tai käsitteet yhteen yhden käsitteen alle tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten ohjaamana. Tämän jälkeen aineistosta voidaan etsiä ratkaisua. (Kananen 2014, 103–104, 113–114.)

Perehdyimme litteroituun aineistoon huolellisesti ja etsimme siitä pelkistettyjä ilmauksia, jotka listasimme. Tällä tavoin saimme karsittua kaiken tutkimuksen kannalta epäolennaisen tiedon pois. Tämän jälkeen etsimme samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia pelkistetyistä ilmauksista eri haastatteluiden välillä. Kokosimme jokaisesta neljästä haastattelusta samankaltaiset pelkistetyt ilmaukset yhteen ja nimesimme niille niiden sisältöä kuvaavan alakäsitteen. Sen jälkeen järjestimme alaluokat ryhmiksi ja nimesimme niille sopivan yläluokan. Lopuksi yhdistimme vielä yläluokat ja muodostimme niille kokoavan käsitteen (liite 5). Näin saimme koottua tutkimustulokset, joiden pohjalta teimme tulkinnat ja johtopäätökset.

Elämänjanatyöskentelyn litteroidun aineiston pelkistimme samalla tavalla kuin teemahaastattelun. Etsimme pelkistetyistä ilmauksista yhteneväisiä ilmauksia, jotka tukivat haastattelusta saatua tietoa. Tämän teimme vasta sen jälkeen, kun olimme saaneet koottua tutkimustulokset teemahaastatteluilta ja lisäsimme tiedon niihin. Vertailimme vanhempien tekemiä elämänjanoja keskenään ja etsimme niistä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Kokosimme kerätystä aineistosta esimerkkinä toimivan elämänjanan. Tähän elämänjanaan olemme kuvanneet vanhempien kasvutarinaa lastensuojelun asiakkuudesta nykyhetkeen, kun he ovat kokemusasiantuntijoita ja toimivat vertaisohjaajina. Olemme kuvanneet elämänjanassa vain asioita, jotka tulivat jollain tapaa esille jokaisen haastateltavan kohdalla.

Aineiston analyysin toteutimme aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, koska siten pystyimme tuomaan esille itse aineistosta nousevat tulkinnat eikä analyysia ohjannut mikään valmis teoreettinen etukäteisolettamus. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö tutkijalla voisi olla tutkittavasta aiheesta ennestään tietoa ja oletuksia, niiden ei vain anneta vaikuttaa aineistosta itsestään nouseviin teemoihin. Tällöin edetään induktiivisesti, eli aineistolähtöisesti yksittäisistä havainnoista kohti yleisempiä väitteitä. Induktiivisessa lähestymistavassa ei siis testata aiempia teorioita vaan luodaan uutta tietoa. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 99–100; Eskola ja Suoranta 2000, 151–152.) Kokosimme alustavan teoriapohjan työellemme ennen teemahaastatteluita, jotta osasimme tehdä haastattelukysymykset. Olemme kuitenkin muokanneet ja tehneet lisäyksiä teorian tietoon haastatteluiden jälkeen.

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusta tehdessä on aina kiinnitettävä huomiota sen eettisyyteen ja luotettavuuteen. Eettisyyttä tulee tarkastella tutkimuksen jokaisessa vaiheessa ja ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa erityisen tärkeitä seikkoja ovat muun muassa informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, tutkimukseen osallistuvilla aiheutuvat seuraukset sekä yksityisyys. (Hirsjärvi ja Hurme 2008, 19–20.) Eskolan ja Suorannan (2000, 56) mukaan tutkijan on arkaluonteisia tietoja kerätessään tarkkaan mietittävä, onko tieto välttämätöntä tutkimuksen onnistumisen kannalta. Tutkittaville täytyy myös kertoa tutkimuksen tarkoituksesta ja painottaa vapaaehtoisuutta (Eskola ja Suoranta 2000, 56).

Kokosimme teemahaastattelurungon huolellisesti ja kysyimme haastateltavilta vain tutkimuksen kannalta olennaisia asioita. Tutkimuksen aihe oli meille entuudestaan tuntematon, joten kaikki toimeksiantajalta ja muilta toimintaan liittyviltä henkilöiltä saadut neuvot ja apu varmistivat sen, että emme kysy haastateltavilta mitään arkoja, tutkimuksen kannalta turhia kysymyksiä. Tutkittavat tiesivät alusta alkaen tutkimuksemme tarkoituksen ja halusivat osallistua siihen, sillä he pitävät VOIKUKKIA-toimintaa ja sen esille tuomista tärkeänä. Toimeksiantajamme kysyi vanhempien halukkuutta osallistua tutkimukseen, ja antoi heidän yhteystietonsa meille vasta sen jälkeen. Haastatteluilmapiiri oli hyvä ja haastateltavat saivat vastata kysymyksiin vapaasti ilman johdattelua.

Säilytimme kaiken tutkimusta varten kerätyn materiaalin vain siihen asti, kun se oli tutkimuksen teon kannalta aiheellista. Sen jälkeen hävitimme materiaalin asianmukaisesti. Tutkimustuloksista ja esimerkkinä olevasta elämänjanasta ei voi tunnistaa kenenkään henkilöllisyyttä, vaikka tutkittavia oli vähän, ja tutkimuksesta käy ilmi, että he kaikki toimivat VOIKUKKIA-vertaisohjaajina Pohjois-Savon alueella. Niistä ei myöskään tule esille mitään henkilökohtaisia tai kovin arkaluonteisia asioita. Emme kirjoittaneet missään vaiheessa tutkimukseen osallistuneiden nimiä kerättyihin aineistoihin, vaan erotimme vastaukset toisistaan koodeilla.

Mielestämme elämänjanatyöskentelyn toteuttaminen ryhmässä oli sopivaa, sillä tutkittavat tunsivat toisensa, he olivat ennenkin toimineet ryhmämuotoisesti ja heillä oli keskinäinen luottamus. Kerroimme haastateltaville teemahaastattelun yhteydessä ryhmässä toteutettavasta elämänjanatyöskentelystä, ja kysyimme heidän halukkuuttaan osallistua siihen. Kaikilla oli mahdollisuus tuoda elämänjanassaan esille vain sen verran tietoa, kuin itse halusi.

Haastatteluaineiston laatu vaikuttaa sen luotettavuuteen. Laadukkuuteen vaikuttaa muun muassa huolellisesti suunniteltu haastattelurunko, haastattelun tallentamiseen tarvittavan välineistön kunnon tarkistaminen sekä haastattelun jälkeen mahdollisimman nopeasti tehty litterointi. (Hirsjärvi ja Hurme 2008, 184–185.) Litteroimme sekä analysoimme kaikki aineistot heti niiden keräämisen jälkeen. Tutkijan on pyrittävä tutkimuksessaan objektiiviseen todellisuuteen ja objektiiviseen totuuteen, joihin perustuvat käsitteet reliabelius ja validius. Reliabelius tarkoittaa sitä, että kahdella tutkimuskerralla saadaan sama tulos tutkittaessa samaa henkilöä, kaksi eri tutkijaa saa saman tuloksen sekä sitä, että sama tulos saadaan kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä. (Hirsjärvi ja Hurme

2008, 185–186.) Validiteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Sisäinen validius tarkoittaa sitä, että tutkimuksen teoreettiset ja käsitteelliset määrittelyt ovat tasapainossa keskenään. Ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan aineiston sekä siitä tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten välisen suhteen pätevyyttä. (Eskola ja Suoranta 2000, 213.) Olemme tuoneet tässä työssä mahdollisimman tarkasti esille opinnäytetyöprosessin eri vaiheet ja perustelleet tekemämme valinnat. Tutkimus olisi siis toistettavissa raporttimme pohjalta. Olemme käyttäneet kahta eri tutkimusmenetelmää tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi, ja saimme molemmilla samat tulokset. Mielestämme onnistuimme toteuttamaan tutkimuksen eettisesti oikein ja saimme kerättyä luotettavaa tietoa.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Teemahaastatteluun osallistui yhteensä neljä lapsensa sijoituksen kokenutta vanhempaa, jotka olivat kaikki äitejä. Elämänjanatyöskentelyyn heistä osallistui kolme. Kaikki haastateltavat ovat toimineet vertaisohjaajana VOIKUKKIA-vertaistukiryhmissä. Kolme heistä toimii myös VOIKUKKIA-määritelmän mukaisena kokemusasiantuntijana erilaisissa asiantuntijafoorumissa. Kaikilla on tukihenkilökoulutus ja he ovat toimineet tukihenkilöinä sijoitettujen lasten vanhemmille. Osalla haastatelluista on lisäksi vaihtelevasti muuta VOIKUKKIA-toimintaan liittyvää koulutusta.

Haastatelluilla vanhemmilla oli lapsia yhdestä kuuteen, ja perheistä oli sijoitettuna lapsia yksi tai kaksi. Kaikilla lapsen sijoituspäätöksestä oli kulunut vähintään viisi vuotta. Lasten sijoitusten kestot vaihtelivat suuresti. Osalla sijoitus oli vielä voimassa ja osalla se oli päättynyt. Sijoituksen päättymisestä oli enimmillään muutama vuosi. Puolet haastatteluun osallistuneista on toiminut VOIKUKKIA-vertaisohjaajana puolitoista vuotta ja puolet seitsemän vuotta, eli ensimmäisestä ryhmästä alkaen.

7.1 Vertaistuen ja VOIKUKKIA-vertaisohjaajien merkitys lapsen sijoituksen aiheuttamassa kriisissä

Vertaistuen merkitys sijoituksen aiheuttamasta kriisistä ylipääsemiseksi korostui jokaisessa haastattelussa. Lasten sijoituksen aikana vanhempien saama vertaistuki ja muu tuki vaihteli paljon. Kaksi vanhempaa oli käynyt VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän, yksi oli käynyt vastaavanlaisen ryhmän ja yksi ei ollut saanut minkäänlaista vertaistukea. Kukaan vanhemmista ei ollut saanut vertaistukea muualta kuin ryhmästä, ja ryhmä oli suurimmalle osalle ensimmäinen tukimuoto sijoituspäätöksen jälkeen.

Vertaistukiryhmän läpikäyneiden mielestä ryhmällä oli todella suuri merkitys kriisistä selviytymisessä. Ryhmässä näki muita, jotka olivat kokeneet lapsen sijoituksen. Se auttoi ymmärtämään, ettei ole ainoa, jolle on käynyt niin. Vertaistukiryhmä vähensi muun muassa sijoitukseen liittyvää häpeää, syyllisyyttä ja huonommuuden tunnetta. Vertaisista sai myös ystäviä, joiden kanssa yhteydenpito on jatkunut ryhmän jälkeenkin. Ryhmästä saatu tuki koettiin riittäväksi, mutta ryhmätapaamisia olisi toivottu olevan enemmän ja tapaamisten olevan pidempikestoisia.

“VOIKUKKIA-ryhmällä oli tosi iso merkitys. Se oli ihan tosi ihana kokemus.”

“Tuli kasvot sille, että enhän mä mikkään paska ihminen olekkaan, tai mikään huono ihminen, että jollekin muullekin voi käydä ihan samalla tavalla mitä itelle.”

“Oisin toivonu, että tapaamisia ois ollu tiiviimmin kuin kerran viikkoon. Ja nyt oon huomannu ohjaajana, että jokaisen ryhmän kohalla on se toive, että se vaan jatkus ja jatkus.”

Haastateltavat vanhemmat kertoivat, etteivät olisi olleet valmiita menemään vertaistukiryhmään heti sijoituksen alussa. Heidän mielestään tilanteen täytyi ensin hieman rauhoittua ja pahimman kriisivaiheen mennä ohi. Kaikki olisivat kuitenkin kaivanneet vertaistukea heti alussa, sillä se olisi vähentänyt

yksin jäämisen tunnetta. Esimerkiksi tukihenkilö, joka on kokenut lapsensa sijoituksen, olisi ollut hyvä tuki. Vertaistuki olisi vastannut sijoituksen aikana koettuihin tunteisiin. Osa olisi kaivannut tukihenkilöä myös vertaistukiryhmän jälkeen. Tukihenkilöitä ei kuitenkaan ollut saatavissa silloin, kun haastattelemamme vanhemmat olisivat niitä kaivanneet. Vanhempi, joka ei ollut saanut minkäänlaista vertaistukea, on jälkeinpäin vertaisohjaajana toimiessaan huomannut, että olisi itsekin hyötynyt siitä.

”Ois ollu tosi kiva, jos olis ollu joku vaikka VOIKUKKIA-ryhmä tai se tukihenkilö, joka ois niinku kertonu, että miten tämmösissä toimitaan ja miten toisille ihmisille on käyny ja silleen. Se olis auttanu ihan hirveesti.”

”Oisin kaivannu ehkä jotain keskustelua tai sitä vertaistukea, että ois nähny, että niitä muitakin on. Että ei se häpeän tunne ois ollu niin suuri.”

Vertaistuen merkitys korostui myös vertaisohjaajaksi ryhtymisessä. Haastatteluissa nousi esille, että kaikki haastateltavamme eivät välttämättä olisi rohjenneet lähteä ohjaajakoulutukseen, ellei muita vertaisia olisi lähtenyt siihen mukaan. Vertaisten tuki toi rohkeutta ja varmuutta omaan toimintaan. Vertaistuki koettiin tärkeäksi vertaisohjaajana toimimisessa, sillä muiden ohjaajien kanssa pystyy keskustelemaan askarruttavista asioista, joista ei voi puhua muille. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että oman lapsen sijoitus täytyy hyväksyä ennen vertaisohjaajaksi ryhtymistä. Tapahtuneesta ei voi olla katkera. Vertaisohjaajan tulee kyetä työskentelemään ammattilaisten kanssa, ja haastatteluissa nousikin esille, että yhteistyökumppani voi olla esimerkiksi oma entinen sosiaalityöntekijä. Omista kokemuksistaan täytyy uskaltaa kertoa avoimesti. Sijoituspäätöksestä täytyy myös olla kulunut aikaa ennen vertaisohjaajaksi ryhtymistä, sillä aika auttaa asioiden käsittelyä. Liian nopeasti aloitettu ohjaajakoulutus voi tuoda esille käsittelemättömiä asioita, ja hidastaa prosessin etenemistä.

Niiden kahden vanhemman, jotka olivat käyneet VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän, ryhmässä oli ollut mukana vertaisohjaaja. He kokivat vertaisohjaajan tärkeyden ryhmässä riippuvan paljon ammatillisesta ohjaajasta, sillä heidän ryhmässään ammatillinen ohjaaja oli ollut kantava voima. He pitivät kuitenkin vertaisohjaajan mukana oloa tärkeänä, sillä häneltä sai konkreettisia neuvoja, ohjausta sekä kokemuksellista tietoa. Haastateltavien mukaan vertaisohjaajan merkitys riippui myös siitä, oliko hänellä taustalla samankaltainen kokemus kuin itsellä. Jos kokemukset olivat täysin erilaisia, ei vertaisohjaajaa koettu kovin tärkeäksi.

”Tosi iso merkitys oli sillä (vertaisohjaajalla).”

”Se ammatillinen ohjaaja oli niin mahtava tyyppi, et ois se menny ilman vertaisohjaajaki hyvin.”

Vertaisohjaajat ovat ammatillisen ohjaajan mukana haastattelemassa vertaistukiryhmään tulevia vanhempia. Kaikki VOIKUKKIA-vertaistukiryhmästä kiinnostuneet vanhemmat haastatellaan etukäteen, ja heidän valmiuttaan ryhmään arvioidaan (Kivinen ym. 2012, 33). Näissä alkuhaastatteluissa

vertaisohjaajan rooli koettiin korvaamattomaksi. Ryhmästä kiinnostuneen vanhemman on mahdollista nähdä, että kriisistä voi päästä yli, ja vertaisohjaajan kertomana asiat tuntuvat vakuuttavammilta kuin ammattilaisen kertomana.

”Jos sosiaalityöntekijä menee yksin haastattelemaan, niin ei se oo sama asia, kun jos kokemusasiantuntija on mukana ja se vanhempi näkee, että tuokin on jollain tavalla selvinny, että jospa hänkin vois hyötyä siitä ryhmästä.”

Kaikilla haastateltavilla oli vertaisohjaajaksi ryhtyessä toiveena muiden auttaminen, minkä jokainen koki toteutuneen. Lisäksi jokainen oli saanut toiminnasta muutakin, kuin mitä oli osannut odottaa. Näitä asioita olivat muun muassa itsevarmuus, vertaistuki itselle sekä vastuu toiminnan järjestämisestä. Vertaisohjaajan roolissa koetut haasteet olivat kaikilla erilaisia. Osalla ne liittyivät omaan ohjaamiseen ja osalla ryhmän toimintaan, kuten siihen, miten ajan saa jaettua kaikille osallistujille tasapuolisesti. Haasteiden ei kuitenkaan koettu olevan kovin suuria, ja vertaisohjaajana toimimiseen oli saatu tukea työnohjauksesta. Apua vertaisohjaajana toimimiseen oli saatu sekä ammatilliselta ohjaajalta, että muilta vertaisohjaajilta. Tuki koettiin tarpeelliseksi ja sitä oli ollut kaikkien mielestä riittävästi.

”Toivoin, että jollakin tavalla omalla kokemuksella ja näkemyksellä pystyisin auttamaan muita kohtalotovereita. Ja se on toteutunu paremmin ku hyvin.”

”Siis se, että mä saisin ite sieltä tukea, et mä aattelin, että mä oon se joka vaan antaa vaan siinä koko ajan mutta ei se ihan niinkään ole, että tosi paljon itellekin saa sieltä.”

7.2 Kokemusasiantuntijoiden rooli VOIKUKKIA-toiminnassa

Kokemusasiantuntijuutta hyödynnetään VOIKUKKIA-toiminnassa monella tavalla. Kolme haastattelemistamme vanhemmista toimii varsinaisissa VOIKUKKIA-määritelmän mukaisissa kokemusasiantuntijatehtävissä. He ovat olleet mukana muun muassa erilaisissa koulutustilaisuuksissa, paneeleissa ja sosiaalityöntekijöiden raadeissa. Jos VOIKUKKIA-vertaistukiryhmässä ei ole vertaisohjaajaa, siellä voi vieraillla kokemusasiantuntijana toimiva vanhempi kertomassa omista kokemuksistaan (Kujala 2012b, 86).

Haastateltavien mielestä kokemusasiantuntijuus tarkoittaa sitä, että itsellä on kokemus lapsen sijoituksesta ja sen aiheuttamasta kriisistä. Heidän mielestään vain asian itse kokenut voi oikeasti ymmärtää, miltä heistä tuntuu. He myös tietävät parhaiten, mitä sellaisessa tilanteessa oleva vanhempi tarvitsee. Tällöin myös tuettava henkilö voi luottaa siihen, että kokemusasiantuntija ymmärtää, mistä puhutaan. Kokemusasiantuntijuutta on hyödynnetty kehittämistyössä, sillä kokemusasiantuntijoilla on tietoa, jota ammattilaisilla ei ole. Jokainen haastattelemistamme vanhemmista oli sitä mieltä, että hänellä on ollut mahdollisuus vaikuttaa toiminnan kehittämiseen kokemusasiantuntijana.

Vaikuttamiskeinot ovat olleet erilaisia. Jokainen haastateltava koki olevansa oman asiansa asiantuntija.

”Kyllä se tarkoittaa sitä, että minä varmasti tiän niistä asioista oikeesti enemmän kuin joku kirjanoppinut, joka ei oo ite niitä asioita oikeesti kokenu ja nähny tältä puolelta.”

”Mehän sitä tietään, että mitä me halutaan.”

Kokemusasiantuntijatehtävissä toimiminen edellyttää haastateltavien mukaan sitä, että on pystynyt hyväksymään oman lapsensa sijoituksen ja on käsitellyt sijoitukseen liittyvät asiat kunnolla. Kokemusasiantuntijan täytyy olla avoin, sillä hänen täytyy pystyä refleктоimaan omia kokemuksiaan sekä kertomaan niistä muille. Lisäksi vaaditaan empaattisuutta, jotta voi ymmärtää muiden tuntemuksia ja osaa tukea heitä. Elämäntilanteen pitää mahdollistaa toimintaan sitoutuminen. Haastateltavien mukaan kokemusasiantuntijuus sopii periaatteessa kaikille, jotka ovat siitä aidosti kiinnostuneita ja haluavat auttaa muita.

7.3 Vanhempien kasvutarina ja siihen vaikuttaneita tekijöitä

Kasvutarina on kuvaus siitä, miten vanhemmat kasvavat avun vastaanottajista avun antajiksi. Kaikkien haastattemiemme vanhempien kasvutarina lastensuojelun asiakkuudesta kokemusasiantuntijaksi oli erilainen, mutta niistä oli löydettävissä myös yhteisiä tekijöitä. Meidän tutkimamme kasvutarina alkaa lastensuojelun asiakkuudesta. Asiakkuus juonsi juurensa esimerkiksi lapsen käytöksestä tai parisuhteen ongelmista. Lopulta ongelmat ovat vaatineet ulkopuolisen tahon puuttumista asiaan. Osa haastateltavistamme on hakenut apua itse, osalle apua on tarjottu suoraan viranomaisten toimesta.

Oma kasvuprosessi oli myös haastateltaville itselleen näkyvä. Jokainen heistä pystyi löytämään omalta elämänjalaltaan hetken, jolloin on päässyt suurimman kriisin yli. Vertaistukiryhmä ja ryhmässä ohjaajana toimiminen on vaikuttanut selvästi kriisistä ylipääsemiseen. Kaikkien elämänjanassa lasten syntymästä nykyhetkeen on enemmän positiivisia kuin negatiivisia asioita. Kriisi on auttanut näkemään kaikki elämässä hyvin olevat asiat. Nykyään elämänjana on kaikilla tasaisempi, kuin se on aiemmin ollut. Kukaan haastateltavista ei nähnyt elämänjanassaan mitään yllättävää, sillä he ovat käyneet lapsensa huostaanottoa läpi jo niin usein. Jälkeenpäin tapahtumia miettiessä ja omaa elämänjanaa katsoessa lapsen huostaanoton aiheuttama kriisi ei vanhempien mielestä näytä kokonaisuudessa kuitenkaan niin suurelta, kuin on ajatellut. Myös tulevaisuus näyttää jokaisen kohdalla enimmäkseen tasaiselta.

”Kyllä ne asiat vituttaisi vieläkin eikä ymmärtäisi asioita samalla tavalla kuin nyt, kun niitä on päässyt käsittelemään.”

”Kyllä se (kriisi) on auttanut huomaamaan kaikki hyvät asiat, kun on päässyt käsittelemään ne negatiiviset asiat. Ja ne ei tunnu enää sen jälkeen niin isoilta.”

”Ei oo yllätyksiä (omassa elämänjanassa), ku omaa elämää on miettiny jo niin paljon.”

”Jos olisi piirtänyt pelkän huostaanoton, niin sehän olisi ollut pelkkää syheröä. Mutta nyt kun katsoo näin pitkältä aikaväliltä (omaa elämänjanaa), niin sekinhän on oikeastaan vaan aika pieni loikka tuonne alapuolelle.”

Sijoituspäätöksestä oli kulunut kaikilla vähintään viisi vuotta. Haastatteluissa nousi esille, että jokaisella vanhemmalla oli kokemus riittämättömistä avohuollon toimenpiteistä. Saatu apu oli ollut pisteistä, eikä se ollut johtanut toivottuun lopputulokseen. Lopulta kaikkien perheiden kohdalla oli päädytty viimesijaiseen avun muotoon, eli avohuollon sijoitukseen. Avohuollon sijoitus on väliaikainen ratkaisu. Jos kotiinpaluu ei ole mahdollinen avohuollon tukitoimien jälkeen, lapsi huostaanotetaan. Kaikkien haastateltavien vanhempien lapset oli huostaanotettu. Sijoituksen syyt vaihtelivat lapsen käytösongelmista vanhemman jaksamattomuuteen tai mielenterveysongelmiin. Kukaan ei ollut vastustanut sijoituspäätöstä. Huostaanotto oli tapahtunut yhteisymmärryksessä vanhempien ja sosiaalihuollon kanssa.

Vanhempien kasvutarinaan vaikuttaa suuresti kokemus epäonnistumisesta vanhempana, vaikka syyt huostaanottoon eivät olisi vanhemman toiminnassa. Kaikki haastateltavat halusivat tuoda haastatteluissa esille, ettei heidän ongelmiansa taustalla ollut itseaiheuttettu toiminta, kuten alkoholismi, vaan esimerkiksi mielenterveydenongelmat, lapsen käytöshäiriöt tai ongelmat parisuhteessa. Haastatteluissa tulivat näkyviksi lapsen sijoituksen synnyttämät tunteet vanhemmassa. Lapsen sijoitus on aiheuttanut vanhemmissa monenlaisia tunteita, kuten häpeää, ikävää, surua ja tunnetta siitä, ettei kenellekään muulle ole käynyt samalla tavalla. Osa oli kokenut myös elämäntarkoituksettomuutta, vihaa itseään kohtaan, riittämättömyyttä, huonommuutta, syyllisyyttä sekä alempiarvoisuutta. Osa oli tuntenut olevansa ikään kuin ”silmätikkuna”, ja kokenut, että kaikki tiesivät tapahtumista.

”Kyllähän se sitä surua ja ikävää oli.”

”Tuntu niinku että elämällä ei oo tarkotusta ku se laps vietiin.”

”Tällä hetkellä ei ehkä enää niin hirveesti herätä minkäänlaisia tunteita. Onhan siihen jo väkisinki tottunu.”

Lapsen sijoituksen jälkeen arki on rakennettava uudelleen, ja rooliin etävanhempana on sopeuduttava. Haastateltavat nostivat esille oman jaksamisensa lapsen sijoituksen jälkeen. Lapsen poissaolo arjesta nosti pinnalle yksinäisyyden ja toivottomuuden, jopa elämänhaluttomuuden tunteita. Osalla haastatelluista vanhemmista oli sijoitetun lapsen lisäksi kotona muitakin lapsia, joiden hyvinvointiin vanhemman tuli myös keskittyä. Avun saaminen kotiin oli osoittautunut vaikeaksi. Sitä piti hakemalla hakea sosiaalihuollosta.

Vanhempien kasvutarinassa tärkeänä kohtana näkyy sopeutuminen joko lapsen kotiinpaluuseen tai siihen, ettei lapsi palaakaan kotiin. Osalla vanhemmista lapsen huostaanottoa päätettiin jatkaa täysi-ikäisyyteen saakka. Lapsen kotiutustilanteet olivat jokaisen haastateltavan kohdalla erilaiset: yksi oli hakenut sijoituksen purkua hallinto-oikeudesta, osalla oli kokeiltu lapsen kotiutusta tai ainakin puhuttu mahdollisuudesta kotiuttaa, mutta päätetty jatkaa sijoitusta.

Haastattelemamme vanhemmat kokivat, ettei sijoituksen aikana saatu tuki ollut riittävää. Heillä itsellään ei ollut tietoa olemassa olevista tukipalveluista. Toisaalta sijoituksen alussa ei olisi ollut voimavarojakaan etsiä apua. Suurin osa vanhemmista tunsu jääneensä sijoituksessa aivan yksin: apua joutui hakemalla hakemaan itse, vaikkei voimavaroja olisi ollut. Osa oli saanut tukea sosiaalityöntekijältään tai lapsen sijaisperheeltä, mutta toisille nämä suhteet olivat vaikeita. Tämän vuoksi myös vertaisen tuki olisi ollut tärkeää. Kaikki olivat kaivanneet myös tukihenkilöä. Jokainen vanhempi oli kuitenkin saanut tukea joko perheeltään, sukulaisiltaan tai ystäviltaan. Osalla haastateltavista oli tukena myös oma terapiasuhde, joka oli alkanut jo ennen sijoitusta.

”Kyllä se oli niin, että kun lapsi lähti, ni heipparallaa, tää oli tässä. Että ei ne välittäny, että miten minä nyt tässä pärjään. Aina sosiaalityöntekijältä vaan sanottiin, että heidän tehtävä ei oo tukea sitä vanhempaa vaan lapsen hyvinvointia.”

”Sanovat vaan, että soita vaikka auttavaan puhelimeen jos on ihan hirveetä sulla.”

”Kyllä minä näin jälkikäteen ajateltuna jollain tavalla sain sosiaalityöntekijöiltä tukea, ja sijaisperheen vanhempien kanssa pysty juttelemaan kaikesta.”

”Kaikki tieto piti kaivaa netistä tai kysellä sosiaalityöntekijältä. Mut se sosiaalityöntekijä oli siellä toisella puolella tavallaan, ois ollu kiva joku vertainen ees siinä tavata.”

”Ei ollu yhtään mitään tukea, et sit ku omat voimavarat on tosi vähissä ku tämmönen tapahtuu, niin mä jouduin sit ihan soittamalla soittamaan, että jumalauta mulla on toinen lapsi täällä kotona, että mä tarviin tänne jotakin.”

Kaikilla yhteydenpito sijoitettuun lapseen oli säilynyt tiiviinä sijoituksen aikana, vaikka osa koki, ettei ollut saanut vaikuttaa yhteydenpitoon riittävästi, tai sitä oli rajoitettu heidän mielestään liikaa. Vaikka osa vanhemmista oli saanut tukea sosiaalityöntekijältään, kaikki olivat sitä mieltä, ettei sosiaalityöstä saatu tuki ollut riittävää. Heillä kaikilla oli kuitenkin muita tukea antavia asioita elämässään. Kaikilla oli joko perheen, sukulaisten tai ystävien tuki ja lisäksi muita asioita, jotka auttoivat jaksamaan, kuten työ, harrastukset tai parisuhde.

Vaikuttamismahdollisuudet lapsen asioihin sijoituksen aikana vaihtelivat. Puolet haastateltavista koki vaikuttamismahdollisuuksien olleen riittävät, ja heitä oli tiedotettu lasta koskevissa asioissa. Puolet vanhemmista oli puolestaan sitä mieltä, etteivät olleet saaneet vaikuttaa lapsensa asioihin tarpeeksi tai heidän mielipiteitään ei ollut otettu huomioon lasta koskevissa asioissa.

”Oon saanu vaikuttaa kaikkiin asioihin.”

”Onhan multa kysytty mielipidettä näihin asioihin, mutta se on eri asia, että onko se toteutunu.”

”Se oli niinku heidän huostassaan, vaikka siitä mulle sanottiin että mie oon se virallinen huoltaja edelleen, mut ei se kyllä siltä tuntunu.”

Osa vanhemmista koki, että suhde lapseen muuttui sijoituksen aikana. Toisten mielestä suhde säilyi ennallaan, mutta lapsen käyttäytyminen muuttui. Vanhemmat arvelivat, että muutokset saattoivat johtua myös esimerkiksi murrosiästä, eikä niinkään sijoituksesta. Kaikilla suhde lapseen oli kaikesta huolimatta pysynyt läheisenä. Vanhempien suhde sukulaisiin ei ollut muuttunut sijoituksesta johtuvien syiden vuoksi, mutta osalla sijoituksen salailun myötä suhteet hankaloituivat. Suhde ystäviin muuttui suurimmalla osalla jollain tavalla. Jotkut ystävyysuhteet syvenivät jaettujen asioiden vuoksi, jotkut ystävistä eivät pystyneet ymmärtämään asiaa, minkä myötä kaveripiiri pieneni.

”Meillä on tosi läheiset ja lämpimät välit lapsen kanssa.”

”Siihen tuli sellasta peittelyä ja ihan jopa valehtelemista, että missä se lapsi on ja miksei se oo mukana.”

Suurin osa vanhemmista tuntee, että omassa vanhemmuudessa on tapahtunut muutoksia sijoituksen alkuun verrattuna. Muutokset eivät ole suuria, sillä kaikki haastateltavat ajattelevat olleensa hyviä vanhempia jo ennen sijoitusta. He ovat kuitenkin rennompia, sillä pikkutarkkuus on vähentynyt. Pienet huolet eivät enää harmita niin paljoa. Osa on huomannut hyvittelevänsä huostaanottoa lapselleen esimerkiksi antamalla helpommin periksi. Toisaalta myös tietoisuus vanhempana olemisesta on lisääntynyt vuosien aikana. Jokainen kokee kasvaneensa vanhempana ja ihmisenä. Kasvutarina muuttuu positiivisemmaksi jokaisen haastateltavan kohdalla, kun lähennytyään tulevaisuutta. Vertais- tukiryhmän vaikutus elämänhallintaan on suuri, ja se näkyikin korkeana positiivisena nousuna elämänjanoissa.

”Saanu vahvuutta, oon mä tostaki selvinny niin kyllä mä selviän tästäki.”

”Tuntuu, että se (lapsi) on vielä enemmän rakastettu nyt, ku sen on tavallaan menettäny kerran, niin siitä on niin kiitollinen, että on nyt tässä.”

Lapsen sijoitus on vaikuttanut eri tavalla jokaisen haastattelemamme vanhemman elämään. Lapsen sijoitus oli ollut suuri järkytys, vaikka itse olikin ymmärtänyt sen tarpeellisuuden. Osa salaili lapsensa sijoitusta ystävilta ja sukulaisilta, ja yksi vanhemmista ei ole vielä kukaan kertonut asiasta kaikille lähipiiriinsä kuuluville. Osa tunsu heti sijoituksen jälkeen elämänsä tarkoituksettomaksi ilman lastaan ja osa oli masentunut. Toisaalta lapsen sijoitus antoi vanhemmalle myös enemmän omaa aikaa, jolloin

pystyi antamaan aikaansa myös muille lapsilleen ja huolehtimaan paremmin omasta hyvinvoinnistaan.

”Lapsen takia jakso yrittää.”

Kaikki haastattelemamme vanhemmat olivat käyneet VOIKUKKIA-ohjaajakoulutuksen sekä vetäneet vähintään yhden vertaistukiryhmän yhdessä ammattilaisen kanssa. Lapsen sijoituksen alkamisesta oli kulunut kolmesta kymmeneen vuotta ennen koulutuksen aloitusta. Alun perin he lähtivät toimintaan ammatillisen ohjaajan pyydettyä heitä mukaan. Auttamisenhalu ja tuntemus siitä, ettei itse ollut saanut tarpeeksi tukea omassa kriisissään, nousivat haastatteluissa esille suurimpina syinä ohjaajaksi ryhtymisessä. Jokainen tunsikin, että vertaisohjaajaksi ryhtyessä oma elämäntilanne oli tasoittunut sijoituksen alkuun verrattuna ja lapsen sijoituksen pystyi jo hyväksymään. VOIKUKKIA-ohjaajakoulutus näkyi myös kaikilla positiivisena nousuna elämänjanassa. Ohjaajakoulutus on haastattelun mukaan tuonut paljon positiivisia asioita elämään. Vanhemmat kertovat arjen täyttyvän erilaisista tapaamisista, vertaisryhmistä ja koulutuksista. Eräs vanhempi totesikin naurahtaen, että muita harrastuksia ei tarvitse miettiä, kun on mukana VOIKUKKIA-toiminnassa.

”Minusta tuntui siltä, että minulla olisi paljon annettavaa ja ymmärrystä riittää.”

Elämänjanoissa näkyy selkeästi tasaantumista loppua kohden. Kaikki haastateltavat kokivat, että heidän elämänhallintansa on parantunut sijoituksen alusta nykyhetkeen verrattuna. Jokaisen elämäntilanne on tällä hetkellä suhteellisen tasainen. Kaikilla on parisuhde. Osa käy töissä, ja osa on jäänyt pois työelämästä. Jokainen myös koki, että ymmärrys lastensuojelusta on parantunut sijoituksen jälkeen. Se nähtiin edellytykseksi auttajana toimimiselle.

”Onhan tämä siitä muuttunut, mutta kyllä niiden asioiden työstäminen on vienyt vuosia.”

”Nyt on kyllä langat käsissä ja ymmärtää niitä asioita eri tavalla.”

”Yritän aina olla vähän semmoinen sillanrakentaja sosiaalityöntekijöiden ja vanhempien välillä. Vaikken itsekään ole aina ihan oikeudenmukaista kohtelua saanut.”

Tällä hetkellä lapsen sijoitus ei enää juurikaan vaikuta vanhempien elämään negatiivisesti, sillä sijoitukseen liittyvät asiat on käsitelty. Yhdellä vanhemmalla sijoituksen salaaminen kuitenkin vaikuttaa edelleen joihinkin ystävyys- ja sukulaissuhteisiin, kun lapsen sijoituksesta ei voi vieläkään puhua vapaasti. Sijoitus on kaikesta huolimatta tuonut myös positiivisia asioita haastateltavien elämään, kuten ystäviä ja monipuolisia kokemuksia kokemusasiantuntijatehtävissä.

”Ei vaikuta enää oikeestaan millään lailla, se on jo mennyttä.”

”Kyllä sitä joka aamu herätessä ajattelee, että jotakin on poissa, jonka kuuluisi olla siinä. Pahin on kuitenkin ohi.”

7.4 VOIKUKKIA-verkostohanke kokemusasiantuntijoiden silmin

Jokaisen haastateltavan mielestä VOIKUKKIA-verkostohanke on ollut todella hyvä ja toimiva, sillä sen kautta moni vanhempi on saanut apua lapsensa sijoituksen aiheuttamassa kriisissä. Haastateltavat kokevat, että hankkeen ansiosta vanhemmat ovat saaneet apua aiempaa paremmin, ja jokainen vertaistukiryhmiin osallistunut vanhempi on hyötynyt siitä jollain tavalla. Vertaistukiryhmät ovat haastateltavien kokemusten mukaan muun muassa parantaneet vanhempien hyvinvointia, auttaneet vanhempia ymmärtämään ja hyväksymään tilanteen sekä antaneet tietoa lapsen tukemisesta sijoituksen aikana.

Vertaistukiryhmien sisällössä ei nähty olevan mitään kehitettävää, mutta tapaamiskertoja toivottiin olevan enemmän ja ryhmäkertojen keston olevan pidempi. Haastateltavat olivat sitä mieltä, ettei ryhmiä ole mainostettu tarpeeksi. Tämän vuoksi ryhmiin on ollut välillä hankalaa saada tarpeeksi osallistujia. Heidän mielestään sosiaalityöntekijät ovat tärkeässä roolissa ryhmien mainostamisessa, joten heille tulisi antaa toiminnasta enemmän tietoa. Mainostamiseen panostamalla yhä useampi vanhempi pääsisi ryhmään ja saisi apua. Haastateltavat toivovat VOIKUKKIA-toiminnan saavan entistä enemmän näkyvyyttä, jotta sitä voitaisiin tulevaisuudessa järjestää koko Suomessa. Lisäksi he toivovat toiminnan vakiintuvan osaksi yleistä palvelujärjestelmää.

”Kaikki on varmaan tehty, mikä on tehtävissä. Pitäs vaan saada suurempaan tietoisuuteen.”

”En tiiä ketään ryhmäläistä, joka ois sanonu, että ei tästä ryhmästä ollu mitään hyötyä.”

”Älyttömän hyvä. Ihan oikeesti, että kun ois aikasemminkin ollu tämmöstä.”

Taulukossa 1 on kuvattu tutkimuksemme keskeisimmät tutkimustulokset vanhempien kasvutarinaa lukuunottamatta. Kasvutarina tulee esille elämänjanaesimerkissä. Olemme jakaneet tulokset taulukoon tutkimuksessa esille tulleisiin hyviin ja kehitettäviin asioihin.

TAULUKKO 1. Tutkimuksessa esille tulleet hyvät ja kehitettävät asiat.

	Hyvät asiat	Kehitettävät asiat
Vertaistuki ja vertaisohjaajisuus	<ul style="list-style-type: none"> • Uudet ystävyysuhteet vertaisten kanssa • Vertaistuki auttaa selviytymään kriisistä • Rohkaisee ryhtymään vertaisohjaajaksi • Vertaistuki vastaa koettuihin tunteisiin • Parantaa vanhempien hyvinvointia ja lisää ymmärrystä lastensuojelusta • Vertaisohjaajalta saa ohjausta ja konkreettisia neuvoja • Vertaisohjaajan mukanaolo alkuhaastatteluissa 	<ul style="list-style-type: none"> • Vertaistukea voisi olla saatavissa myös ryhmän jälkeen • Vertaisryhmä ei paras vaihtoehto heti sijoituksen jälkeen, tukihenkilöiden lisääminen
Kokemusasiantuntijuus	<ul style="list-style-type: none"> • Tuo vanhemmille lisäarvoa muiden silmissä sekä parantaa itsetuntoa ja itsearvostusta • Työllistävä vaikutus, syrjäytymisen ehkäisy • Kokemuksellisen tiedon hyödyntäminen, → apu vastaa paremmin vanhempien tunteisiin 	<ul style="list-style-type: none"> • Termi pitäisi määritellä tarkemmin, ristiriitaisuuksien poistaminen • Roolin vahvistaminen hankkeessa
VOIKUKKIA-verkostohanke	<ul style="list-style-type: none"> • Hanke vastaa hyvin tarpeeseen • Parantanut vanhempien avunsaantia • Vapaaehtoistyöntekijöiden hyvinvoinnista huolehditaan → työnohjaus hyvää 	<ul style="list-style-type: none"> • Toiminnan vakiinnuttaminen ja laajempi mainostus sekä tiedottaminen • Ryhmien keston muokkaaminen tarvetta vastaavaksi

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksemme johtopäätöksenä voimme todeta, että vertaistuki on korvaamaton tukimuoto vanhempien tukemisessa. Vertaistuen on jo aiemmin tehdyissä tutkimuksissa todettu olevan tärkeää ja myös VOIKUKKIA-verkostohankkeessa sen merkitys tiedostetaan. Tutkimuksellamme halusimme kuitenkin tuoda vielä paremmin esille vertaistuen merkitystä vanhemman kriisistä selviytymisen kannalta.

Vertaistuen merkitys kriisistä ylipääsemisessä korostuu tutkimuksessamme. Kaikki haastattelemissamme vanhemmista, jotka ovat saaneet vertaistukea lapsensa sijoituksen jälkeen, pitivät sitä erittäin tärkeänä selviytymistä edistävänä asiana. Tämä näkyy myös jokaisen elämänjanassa: vertaistukiryhmän jälkeen oli kaikkien elämäntilanne aiempaa tasaisempi. Tutkimuksen mukaan vanhemmat kokevat lapsensa sijoituksen aikana hyvin erilaisia tunteita, joiden käsittelyyn he tarvitsevat apua. Vertaistukiryhmät auttavat vanhempia näiden tunteiden käsittelyssä. Ryhmästä saadun tuen ansiosta heidän tunnemylläkkänsä tasoittuu. Kun vanhemmat eivät ole jatkuvasti suurien tunteiden vallassa, heidän on helpompi ymmärtää tilanteensa ja hyväksyä lapsensa sijoitus. Tutkimuksemme vahvistaa tietoa siitä, että vertaisille on helpompaa kertoa kokemuksistaan ja huolistaan, kuin muille ihmisille, sillä vertaiset ymmärtävät paremmin toisen tuntemukset (Salman 2013).

Tutkimuksessamme nousi esille se, että tukihenkilötoiminta ja vertaistukiryhmät ovat molemmat tärkeitä vertaistuen muotoja. Vanhemmille tulee tarjota kumpaakin tuen muotoa, sillä kaikille ryhmässä toimiminen ei ole itsestään selvää. Kriisin seurauksena vanhemmat voivat eristäytyä, ja häpeän ja syyllisyyden tunteet vaikeuttavat tilanteesta puhumista läheisille sekä ulkopuolisille. Eristäytyminen ja yksin jääminen voivat johtaa suurempiin ongelmiin, kuten alkoholiongelmaan, kun kriisin aiheuttama pahaa oloa yritetään lievittää päihteiden avulla. (Kujala 2012a, 13.)

Tutkimuksemme mukaan vertaistuki nopeuttaa kriisistä selviytymistä. Vertaistukiryhmässä vanhemmat voivat purkaa turvallisesti omia tuntemuksiaan, mikä helpottaa heidän oloaan. Ryhmässä vanhemmat kohtaavat muita samankaltaisessa tilanteessa olevia ja näkevät, että moni muukin vanhempi on kokenut lapsensa sijoituksen. Vanhemmat saavat käsitellä kriisiään, mikä auttaa heitä hyväksymään tilanteen helpommin ja hyvin todennäköisesti estää heitä katkeroitumasta. Tällöin vanhempien on helpompi ottaa vastaan myös muuta tukea. Vertaistukiryhmät eivät kuitenkaan ole tulosten mukaan paras vaihtoehto heti lapsen huostaanoton jälkeen, sillä vanhemmat eivät ole vielä valmiita käsittelemään asiaa ryhmässä. Sen sijaan samanlaisen kokemuksen omaava tukihenkilö olisi kriisin alkuvaiheessa parempi vaihtoehto. Taskisen (1999) mukaan vanhemmat saattavat olla huostaanottokriisin alkuvaiheessa sokissa, jolloin vanhemman voi olla vaikea vastaanottaa tietoa tai jakaa tuntemuksiaan. Tässä vaiheessa vanhempi tarvitsee lohdutusta ja länsäoloa. Puhumisen vaihe tulee vasta myöhemmin. (Taskinen 1999, 25.)

Vertaisohjaajien merkitys VOIKUKKIA-vertaistukiryhmissä ei korostu tutkimustuloksissamme, mikä poikkeaa aiemmista VOIKUKKIA-verkostohankkeessa tehdyistä tutkimuksista. Vuonna 2015 VOIKUKKIA-verkostohankkeessa vanhemmilta kerätyissä palautteissa vertaisohjaajan rooli ryhmässä nousee

esille tärkeänä osana ryhmää. Palautteiden mukaan vertaisohjaaja herätti luottamusta ja auttoi avar-
tamaan näkemyksiä sekä syventämään asioiden käsittelyä. (Järvi 2015, 28–29). Tutkimuksessamme
oli vain kaksi vanhempaa, joiden vertaistukiryhmissä oli ollut vertaisohjaaja. Vertaisohjaaja oli hei-
dän ryhmissään jäänyt taka-alalle hyvän ammatillisen ohjaajan vuoksi. Tutkimustuloksissa nousi
esille se, että vertaisohjaajan rooli on korvaamaton alkuhaastatteluissa. Haastateltavien mukaan ver-
taisohjaajan mukana olo madaltaa vanhempien kynnystä lähteä mukaan ryhmään sekä antaa ryh-
mään tuleville vanhemmille uskoa omaan selviytymiseen. Moni on kokenut viranomaiset etäisiksi, ja
kokenut olevansa alempiarvoinen. Jos vanhemmalla on kokemus, ettei viranomaisilta saa tukea, voi
ryhmään meneminen olla mahdotonta ilman vertaisohjaajaa. Vertainen voi vakuuttaa, että ryhmästä
saa apua.

Jokaisella haastateltavalla nousi esille auttamisen halu kysyttäessä syytä vertaisohjaajaksi ryhtymi-
selle. He ovat itse kokeneet jääneensä ilman riittävää tukea, ja se motivoi auttamaan muita. Tutki-
muksemme johtopäätöksenä voimme tulkita, että vanhempia kokemusasiantuntijoina ohjaa indivi-
dualistiset motiivit. Kuten Eero-Tapani Hynynen pro gradu -tutkielmassaan (2015) toteaa, ihmisiä
joita ohjaavat individualistiset motiivit vapaaehtoistyössä, toivovat saavansa toiminnasta mielekästä
tekemistä, jossa omaa osaamista voi käyttää ja kehittää. Myös mahdollinen työllistävä vaikutus on
tärkeä motiivi. Vapaaehtoistoiminta on Hynynen mukaan voimaannuttavaa ja se tarjoaa onnistumi-
sen kokemuksia sekä mielihyvää. (Hynynen 2015, 39–40.) Tutkimustuloksissa totesimme myös van-
hempien saavan ohjaajatoiminnasta itselleen tukea ja toiminnan edistävän heidän hyvinvointiaan.
Ohjaajana toimiessaan vanhemmat voivat hyödyntää omaa osaamistaan kokemusasiantuntijoina ja
kehittää itseään koulutuksilla sekä ryhmän ohjaajina. He voivat myös pohtia omaa tilannettaan ja
vertailla sitä muiden kokemuksiin. Muiden kokemuksia kuuntelemalla omaan tilanteeseen saa uutta
perspektiiviä.

Tutkimuksemme johtopäätöksistä yhtenä suurimpana asiana nousi esille vapaaehtoistyön merkitys
vanhempien avun turvaamiseksi. Vertaistuki muodostuu suurimmaksi osaksi vapaaehtoisten van-
hempien tekemästä työstä. Vapaaehtoiset ovat kokemusasiantuntijoina olleet mukana kehittämässä
VOIKUKKIA-verkostohanketta yhdessä ammattilaisten kanssa. Heidän kokemuksensa avulla toimin-
taa on voitu kehittää paremmin tarpeeseen vastaavaksi. Vapaaehtoistoiminnan ansiosta apu tavoit-
taa apua tarvitsevan vanhemman paremmin kuin ennen.

Tutkimuksemme mukaan kokemusasiantuntijoilla on iso merkitys VOIKUKKIA-toiminnassa. Koke-
musasiantuntijoiden tietoa hyödynnetään monella tavalla toiminnan suunnittelussa, järjestämisessä
ja kehittämisessä. Haastateltavat kokevat olevansa kokemusasiantuntijoita, vaikka eivät olisikaan
toimineet VOIKUKKIA-määritelmän mukaisissa kokemusasiantuntijatehtävissä. Heillä on vahva usko
omaan osaamiseensa, minkä vuoksi he ajattelevat, että omakohtainen kokemus riittää olemaan ko-
kemusasiantuntija. Kokemusasiantuntijoilla on tietoa, jota ammattilaisilla ei ole, joten heidän hyö-
dyntämisensä toiminnan kehittämisessä on erittäin tärkeää.

Teemahaastatteluista ja elämänjanatyöskentelystä saadun tiedon pohjalta hahmottuu jokaisen vanhemman kasvutarina lapsen sijoituksesta nykyhetkeen. Kriisistä ylipääseminen ja kasvu kokemusasi-
antuntijaksi vaativat aikaa ja asioiden käsittelyä. Kriisissä vanhemmat kokevat suuria tunteita, joiden käsittelyyn he tarvitsevat apua. Tutkimustulostemme mukaan vanhempien avuntarve on suuri lapsen huostaanoton hetkellä ja vielä kauan sen jälkeenkin. Apu kuitenkin tavoittaa vanhemmat huonosti. Vanhempien on usein vaikea ottaa apua vastaan sosiaalityöntekijältä, ja tukea myös tarjotaan liian vähän. Vaikka tukea olisi ollut tarjolla ja saatavissa, sosiaalityöntekijän rooli koettiin ristiriitaiseksi. Vanhempien kokemuksista on pääteltävissä että, sosiaalityöntekijältä saatua tukea on vaikea vastaanottaa, sillä sosiaalityöntekijän rooli vanhemman auttajana sekä lapsen sijoituksen päättäjänä aiheuttaa ristiriitaisia tunteita. Vanhemmat kokevat sosiaalityöntekijän olevan ikään kuin "väärällä puolella pöytää". Rätty (2010) kuvaa kirjassaan sosiaalityöntekijän kaksoisroolia. Sosiaalityöntekijän tulisi tukea lastensuojelulain mukaisesti vanhempaa tämän vanhemmuudessa, mutta samalla ajatella lapsen etua. Esimerkiksi huostaanottotilanteessa sosiaalityöntekijän olisi ajateltava ensisijaisesti lapsen etua, jolloin objektiivinen suhtautuminen vanhemman tarpeisiin voi olla haastavaa (Rätty 2010, 241.)

Tutkimuksessamme ilmeni, että vanhempien selviytymistä lapsensa sijoituksesta voivat tukea hyvin erilaiset asiat. Vertaistukiryhmät nousivat suurimpana yhteisenä tekijänä selviytymistä tukevana asiana esille. Tutkimuksen tuloksista ilmenee, että vertaistuen lisäksi kriisistä yli pääsemistä ovat helpottaneet tukiverkosto, johon voi kuulua perheenjäseniä, sukulaisia tai ystäviä. Myös työhön tai harrastuksiin keskittyminen ovat auttaneet elämässä eteenpäin. Useimmilla haastateltavilla oli alkanut sijoituksen jälkeen uusi parisuhde, minkä he itse kokivat merkitykselliseksi jaksamisensa kannalta. Lisäksi VOIKUKKIA-ohjaajakoulutus ja vertaisohjaajana toimiminen voivat tukea vanhempien jaksamista. Tutkimuksemme mukaan myös suhteella sosiaalityöntekijään ja etenkin sijaisperheeseen on vaikutusta siihen, miten vanhempi kokee asiat ja selviytyy kriisistä.

Tutkimuksemme mukaan vanhemmat kokevat vaikuttamismahdollisuutensa lapsensa asioihin paremmiksi, jos he kokevat tulleen kohdatuiksi kriisissään. Haastattelussa vanhempien kokemukset vaikuttamismahdollisuuksista jakautuivat. Osa koki saaneensa vaikuttaa hyvin paljon, osa taas koki, ettei ollut saanut vaikuttaa ollenkaan. Eräs vanhempi kertoi, ettei ollut saanut vaikuttaa lapsensa asioihin, mutta ei myöskään ollut kokenut sijaisperhettä läheiseksi.

Lapsensa sijoituksen kokeneilta vanhemmilta on jäänyt elämästä normaali arki lapsen kanssa, mikä vaikuttaa vanhempien kokemuksiin omasta vanhemmuudestaan. Tutkimuksemme perusteella sijoituksen vaikutukset vanhempiin eivät ole kuitenkaan pelkästään negatiivisia. Sijoituksen myötä vanhemmat ovat kasvaneet ihmisinä, pystyvät näkemään positiiviset asiat elämässään aiempaa paremmin ja uskovat selviytyvänsä eteenpäin tulevista vaikeuksista.

Kasvutarina muodostui tutkimuksessamme pitkäksi prosessiksi, jonka jokainen vanhempi oli kulkenut omalla tavallaan. Kasvuprosessi näyttäytyi vaikeana, vaativana, raskaana ja syvällisenä. Se oli pakottanut vanhemmat pohtimaan asioita. Haastatteluiden aikana esille nousikin se, että vanhem-

mat olivat puhuneet samasta asiasta jo useita kertoja ja tapahtumia oli selkeästi prosessoitu. Jokaisen vanhemman elämänjanassa lapsen sijoitus näkyy suurimpana pudotuksena viivan alapuolelle. Sijoitus on ikään kuin syvä piikki vanhemman kasvutarinassa. Vanhemmat kokevat sijoituksen epäonnistumisena ja häpeällisenä asiana. Vanhemmat tarvitsevat emotionaalista tukea kriisistä selvitymisessä.

Tutkimuksestamme voimme päätellä, että kasvutarina voisi olla hyvin erilainen ilman vertaistukiryhmän käymistä. Vertaistukiryhmä näkyy suurimpana positiivisena nousuna, mikä kertoo vanhempien kokevan ryhmät erittäin merkityksellisinä. Asioiden käsittely ja kokemusten läpikäyminen vaatii vahvuutta. Lapsensa sijoituksen kokeneiden vanhempien on mahdollista päästä yli kriisistä ja saada elämänhallinnan tunteensa takaisin. Se vaatii kuitenkin aikaa ja asioiden työstämistä. Asioiden työstämiseen taas tarvitaan tukea.

Elämänjanat tasoittuvat loppua kohden. Vanhempien elämä näyttää olevan paremmin hallinnassa, eikä jana putoa enää niin usein negatiivisen puolelle. Vanhempien ongelmat vähenevät, tai ainakaan ne eivät ole yhtä kokonaisvaltaisia kuin ennen tai horjuta elämää enää niin vahvasti. Elämä tasaantuu ryhmien jälkeen. Jokaisen haastateltavan elämänjanoissa oli enemmän positiivista kuin negatiivista. Eletty elämä nähtiin siis hyvässä valossa, vaikka hankalat kokemukset sitä varjostivat. Elämänjanatyöskentelyssä esille nousi se, että vanhemmat tiedostivat hyvin sen, että kenenkään elämä ei ole tasaista ja helppoa, vaan jokainen kohtaa ongelmia. Tulevaisuudelta he odottivat jatkossakin haasteita.

Tutkimuksessamme nousi esille työnohjauksen tärkeys vertaisohjaajille. Muiden vanhempien kokemukset voivat olla rankkoja, ja vertaisohjaajien kantokyvystä on huolehdittava. Ammattilaisen on hyvä varmistaa, ettei vertaisohjaajan vointi romahda, ja aiheuta uutta kriisiä. Asiat tulee voida purkaa työnohjauksessa, jotta ne eivät jäisi mieleen. Haastateltavat kertoivat, ettei heillä ole ollut ongelmia tämän asian suhteen, mutta työnohjaus on ollut tarpeellista. Kokemusasiatuntijatoiminnan oppaassa (2015) todetaan, että riittävän tuen luominen on tärkeää, jotta tehtävästä syntyvää kuormitusta saa purettua ja omaa rooliaan opitaan säätelämään. Myös tukisuhteen kestosta ja laajuudesta on hyvä sopia etukäteen selkeästi, jotta tehtävän hoitaminen ei horjuta tuen antajan hyvinvointia ja edistymistä. (Hietala ja Rissanen 2015, 27.)

Kukaan vanhemmista ei ole vastustanut lapsen sijoitusta, vaan kaikki kertovat tehneensä sen yhteisymmärryksessä sosiaalihuollon kanssa. Tämä saattaa aiheuttaa vääristyneen kuvan, sillä vanhemmilla ei luultavasti ole ollut vaihtoehtoja toimenpiteiden suhteen. Eräs haastateltava sanoikin, että lapsi olisi varmasti huostaanotettu sosiaalihuollon päätöksellä, vaikka hän ei olisi suostunut sijoitukseen. Toinen vanhempi taas kertoi, että suostui sijoitukseen, sillä uskoi saavansa lapsen joskus helpommin takaisin, jos sijoituspäätöstä tehdessä on yhteistyökykyinen.

Tutkimustulostemme perusteella lapsen sijoitus vaikuttaa vanhemman ystävyys-suhteisiin, mutta ei sukulaisuussuhteisiin. Meillä tutkimuksen tekijöillä oli ennako-oletuksena, että suhde sukuun muuttuu jollakin tavalla sijoituksen myötä. Haastatteluissa nousi esille, että osalla haastateltavista suhde

sukulaisiin oli joko etäinen tai välit olivat huonot jo muiden syiden vuoksi. Emme siis näiden tietojen perusteella voi päätellä sijoituksen vaikutusta sukulaisuussuhteisiin.

Haastateltavat nostivat esille, että heillä oli tarve selittää ympäristölle, ettei sijoitus johtunut itseaiheutetuista syistä, kuten alkoholismista. Vanhemmilla oli tarve selittää asioita, sillä heillä itselläänkin oli ollut mielikuva siitä, että kaikki lastensuojelun asiakkaat olisivat huonoja vanhempia, eivätkä he kokeneet kuuluvansa tähän ryhmään. Vertaisryhmät auttoivat haastateltaviamme ymmärtämään, että lastensuojelun asiakkuus ei merkitse huonoa vanhemmuutta, vaan huolta perheiden hyvinvoinnista. Tutkimustulostemme mukaan VOIKUKKIA-verkostohanke on vaikuttanut merkittävästi vanhempien avunsaantiin ja kriisistä selviytymiseen. Vanhempien tuen tarve huomioidaan aiempaa paremmin, ja hankkeen myötä siihen on myös pystytty vastaamaan entistä tehokkaammin.

9 POHDINTA

Opinnäytetyömme tavoitteena oli kuvata vanhempien kasvutarinaa lastensuojelun asiakkuudesta kokemusasiantuntijoiksi. Aihe on mielestämme erittäin tärkeä, sillä vanhempien tukeminen lapsen sijoituksen aikana vaikuttaa sekä vanhemman että lapsen hyvinvointiin ja selviytymiseen. Myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta ajateltuna vanhempien tukeminen on todella tärkeää. Huostaanottojen määrä Suomessa on lisääntynyt, ja ne aiheuttavat kunnille merkittäviä kustannuksia. Kuntien kannattaisi taloudellisista ongelmista huolimatta panostaan vanhempien tukemiseen, sillä tuen puute voi ajaa vanhemmat suurempiin ongelmiin, jolloin niihin on entistä vaikeampaa ja kalliimpaa puuttua. Vanhempien tukemiseen panostamalla voi myös lapsen sijaishuollossa viettämä aika lyhentyä, kun vanhemmat kuntoutuvat nopeammin. Vaikka syntymävanhempien tuen tarve tiedostetaan, monet kokevat silti jäävänsä ilman riittävää tukea.

Tutkimuksemme mukaan vanhempien kasvuprosessi on pitkä ja raskas. Selviytyminen vaatii lapsen sijoitukseen liittyvien asioiden käsittelyä, mikä vie aikaa. Asioiden työstäminen kuitenkin auttaa vanhempia pääsemään yli kriisistä. Vanhempien on mahdollista voimaantua ja saada elämänhallinnan tunteensa takaisin, jolloin he pystyvät toimimaan vertaisohjaajina ja kokemusasiantuntijoina. Tutkimuksemme mukaan vanhemmuus muuttuu lapsen sijoituksen myötä, mikä on ymmärrettävää, sillä vanhempi ei jaa tavallista arkea lapsen kanssa. Vanhemmuudessa tapahtuu myös paljon positiivisia muutoksia, esimerkiksi tietoisuus vanhempana toimimisesta kasvaa. Tähän on vaikuttanut paljon se, että haastattelemamme vanhemmat ovat käsitelleet vanhemmuuttaan vertaistukiryhmissä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuoda esille vertaistuen ja VOIKUKKIA-vertaisohjaajien merkitystä vanhempien selviytymisessä lapsensa sijoituksesta. Lisäksi selvitimme, millainen merkitys kokemusasiantuntijoilla on VOIKUKKIA-toiminnassa ja sen kehittämisessä. Meillä oli ennakkotietona, että vertaistuki on hyödyllistä huostaanotettujen lasten vanhemmille, mutta emme antaneet tiedon vaikuttavaa tutkimuksen tekemiseen ja tulosten tulkintaan. Tutkimuksemme vahvistaa aiempaa tietoa siitä, että vertaistuki on merkityksellisessä asemassa vanhempien kuntoutumisen ja selviytymisen kannalta. Sen sijaan vertaisohjaajien merkitys poikkesi joiltain osin aiemmasta tiedosta. Meidän tutkimuksessamme vertaisohjaajien mukana olo koettiin tärkeäksi, jos vertaisohjaajalla oli taustalla suurin piirtein samankaltainen kokemus kuin itsellä oli ollut. Myös ammatillisen ohjaajan rooli ryhmässä vaikutti siihen, koettiinko vertaisohjaajalle tarvetta vai ei. Vertaisohjaajan rooli ryhmässä ei kuitenkaan ollut merkityksellisen meidänkään tutkimuksessamme, sillä vertaisohjaaja esimerkiksi mataltaa vanhempien kynnystä lähteä mukaan ryhmään. Kokemusasiantuntijoilla on tutkimuksemme perusteella merkittävä rooli VOIKUKKIA-toiminnassa ja sen kehittämisessä. Samaa mieltä ovat VOIKUKKIA-toiminnassa mukana olevat ammattilaiset. Opinnäytetyömme toi esille, että myös kokemusasiantuntijoina toimivat vanhemmat itse kokevat olevansa tärkeä osa toimintaa (Hägglund ym. 2015, 17–18).

Vertaistuki on suhteellisen halpa tukimuoto sen hyötyihin nähden, sillä usein toimintaa järjestävät vapaaehtoiset. Kustannuksiin vaikuttaa myös se, että toimintaa järjestetään ryhmämuotoisesti tai

internetissä, jolloin apu yhtäaikaan tavoittaa useamman avuntarvitsijan. Yhteiskunnan taloudellisen tilanteen vuoksi monien palveluiden tarjontaa on jouduttu vähentämään muun muassa henkilöstövähennysten vuoksi. Vertaistuki vastaa siis yhteiskunnan tarpeeseen edullisesti. Vertaistuki ehkäisee myös syrjäytymistä kiinnittämällä syrjäytymisvaarassa olevat vanhemmat mukaan toimintaan. Ryhmässä vanhemmat solmivat uusia ystävyyssuhteita, mikä estää heitä jäämstä yksin kriisin keskelle.

Lastensuojelu ja lasten sijoitus ovat edelleen vaiettuja asioita yhteiskunnassamme, lähes tabun kaltaisia. Lastensuojelun asiakkaat tuomitaan helposti ilman riittävää tietoutta. Vanhemmat tuomitaan epäonnistuneiksi ilman syiden selvittelyä, mikä lisää helposti vanhempain kokemaa häpeää. Tutkimuksemme aihe saattoi olla haastateltaville arka ja vaiettu asia, sillä lapsen sijoitus on aina vanhemmille kriisi. Uskoimme heidän kuitenkin selviytyneen kokemuksesta ainakin jollain tavalla, sillä heidän lastensa huostaanotoista oli kulunut jo aikaa. He kaikki toimivat myös VOIKUKKIA-vertaisohjaajina, mikä edellyttää kriisistä ylipääsemistä.

Emme olleet kumpikaan tehneet aikaisemmin näin isoa tutkimusta, joten opinnäytetyöprosessi on ollut kokonaisuudessaan hyvin opettavainen ja mielenkiintoinen. Siihen on liittynyt kuitenkin myös paljon haasteita. Olemme molemmat kiinnostuneet lastensuojelutyöstä, mutta opinnäytetyöhömmä liittyvät termit olivat meille entuudestaan tuntemattomia. Olemme käyttäneet paljon aikaa VOIKUKKIA-verkostohankkeeseen ja siihen liittyviin käsitteisiin tutustumiseen. Jälkeenpäin ajateltuna olisimme voineet rajata työn aihetta tarkemmin. Tiiviimpi ja selkeämpi aihe olisi helpottanut tutkimuksen tekoa. Opinnäytetyömme rajausta olisi auttanut koulun puolelta saatu selkeä ohjaus. Opinnäytetyömme ohjaaja vaihtui kesken opinnäytteen tekemisen, jolloin yhteistyö opettajan kanssa oli rakennettava uudelleen.

Haasteellista oli opinnäytetyössämme käyttämien käsitteiden määrittely. Etenkin kokemusasiantuntijuus oli käsitteenä haastava, sillä se voidaan määritellä eri yhteyksissä hyvin eri tavalla. Me käytämme käsitettä työssämme laajemmin, kuin se määritellään VOIKUKKIA-toiminnassa. Kokemusasiantuntijuuden ja vertaisohjaajuuden käsitteet sekoittuivat meillä välillä toisiinsa, joten ne olisi pitänyt selkiyttää hyvin jo prosessin alussa. Tässä raportissa olemme kuitenkin pyrkineet määrittelemään käsitteet huolellisesti ja kuvanneet, miten olemme niitä työssämme käyttäneet. VOIKUKKIA-verkostohankkeessa ja tässä opinnäytetyössä käytetyt termit ovat käyttökelpoisia, mutta meidän mielestämme kokemusasiantuntijuuden voisi määritellä laajemmin, kuten olemme tässä työssä tehneet.

Opimme, että näin laajaa työtä tehdessä on tärkeää aikatauluttaa tekeminen huolellisesti. Aikataulussa pysyminen oli välillä hankalaa, mikä vaikeutti jonkun verran myös yhteydenpitoa toimeksiantajan kanssa. Opinnäytetyömme aihe oli laaja ja haastava, joten oli hyvä, että meillä oli toistemme tuki työn jokaisessa vaiheessa. Yhdessä tekeminen mahdollisti sen, että pystyimme käymään askaruttavia asioita toistemme kanssa läpi. Tutkimuksen tekemisen lisäksi opimme paljon tutkimattamme aiheesta sekä yhteistyön tärkeydestä niin toistemme kuin toimeksiantajan ja muiden opinnäytetyöprosessiin kuuluvien kanssa. Sosionomin koulutus auttoi meitä ymmärtämään laajemmin

esille tulleita ilmiöitä ja syitä niiden takana. Monipuolinen koulutuksemme pohjusti hyvin aiheeseen tutustumista ja auttoi työmenetelmien valitsemisessa.

Toimeksiantajamme oli alusta asti innokkaana mukana, ja saimme apua aina kun sitä tarvitsimme. Oli myös mukava, että pääsimme mukaan erilaisiin palavereihin, jotta saimme tietoa VOIKUKKIA-verkostohankkeesta. Tutkimukseen saimme kuitenkin toteuttaa melko vapaasti ja omaehtoisesti. Tutkimukseen osallistui vain Pohjois-Savon alueella toimivia vertaisohjaajia, joten tutkimustuloksia ei voi yleistää koskemaan kaikkia VOIKUKKIA-vertaisohjaajia. Toisaalta laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei olekaan tuottaa yleistettävää tietoa. Opimme opinnäytetyömme aiheesta todella paljon, mutta pohdimme, onnistuimmeko tuottamaan toimeksiantajaa hyödyttävää tietoa, sillä tutkimuksemme toistaa jonkun verran jo olemassa olevaa tietoa. Toisaalta tutkimuksemme tuo vahvistusta aiemmalle tiedolle, ja ainakin kokemusasiantuntijoina toimivien vanhempien kasvutarinat tuovat uudenlaista näkökulmaa aiheeseen.

Toimeksiantajalla oli tarve saada tietoa vanhempien kasvutarinoista toimintansa kehittämiseen. Työn tarpeellisuus lisäsi motivaatiotamme. Mielestämme olemme onnistuneet saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Vaikka vertaistuki nousi tutkimustuloksissamme esille merkityksellisimpänä tekijänä vanhempien selviytymisessä, täytyy muistaa, ettei ryhmätoiminta ole kaikille sopiva tukimuoto. Kaikille ei ole luontevaa kertoa omista kokemuksistaan ryhmässä, mikä on ymmärrettävää. Tällaisissa tilanteissa tukihenkilö voisi olla hyvä vaihtoehto.

Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien toiveena oli, että VOIKUKKIA-verkostohanke saisi enemmän näkyvyyttä ja leviäisi laajemmalle. Me tuomme hankkeen merkitystä esille tämän opinnäytetyön kautta. Tutkimukseemme osallistuneiden vanhempien kokemus on, että tukea huostaanotettujen lasten vanhemmille tarjotaan liian vähän. Esimerkiksi VOIKUKKIA-vertaistukiryhmien mainostaminen on vanhempien mukaan ollut sosiaalityöntekijöiden osalta vähäistä, vaikka heillä pitäisi olla tietoa ryhmistä. Ammattilaisten pitäisi ottaa suurempi vastuu tuen tarjoamisessa, ja esimerkiksi sijaishuoltopaikkojen roolia avun antajina tulisi korostaa.

Sosionomi voi työssään hyödyntää käyttämiämme työmenetelmiä laajemminkin. Kasvutarinan tekeminen näkyväksi, esimerkiksi elämänjanan piirtämisen avulla, auttaa asiakasta hahmottamaan omaa elämäänsä ja saattaa helpottaa syy-seuraus-suhteiden hahmottamista. Kasvutarinaa voi hyödyntää erilaisten asiakasryhmien kanssa. Myös vertaistuki on helposti hyödynnettävissä eri sosionomin työkentillä. Tällä hetkellä vertaistukea hyödynnetään vielä suppeasti, mutta tulevaisuudessa vertaisohjaajat ja kokemusasiantuntijat voisivat toimia sosionomin työtä täydentävinä työpareina. Kokemusasiantuntijuutta voitaisiin hyödyntää sosionomin koulutuksessakin, jolloin ammattilaiset saisivat ensikäden tietoa palveluista ja niiden toimivuudesta. Sosionomin näkökulmasta kokemusasiantuntijuus on arvokas voimavara, jota hyödyntämällä asiakas kyetään kohtamaan palveluissa entistä paremmin.

Mieleemme tuli paljon mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Sosiaalityöntekijän työnkuva on laaja ja haastava, ja asiakkaiden määrä on suuri. Mietimme, jääkö vanhempien tukemiselle tai muiden palveluiden piiriin ohjaamiselle liian vähän aikaa, sillä vanhemmilla on usein huonoja kokemuksia sosiaalityöntekijältään saadusta tuesta. Pohdimme, voisiko sosionomilla olla rooli lastensuojelun työkentällä vastaamassa vanhempien tuen tarpeen kartoittamisesta. Mielestämme olisi myös hyvä tutkia, kuinka VOIKUKKIA-toiminta saataisiin vakiinnutettua valtakunnalliseksi toiminnaksi.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

DUNDERFELT, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOY.

ESKOLA, Jari ja SUORANTA, Juha 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta vastapaino.

ESKOLA, Jari ja VASTAMÄKI, Jaana 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Julkaisussa: AAL-TOLA, Juhani ja VALLI, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS-kustannus, 26–44.

HARRELL, Margaret ja BRADLEY, Melissa 2009. Data collection methods. Semi-structured interviews and focus groups [verkkojulkaisu.] National defense research institute. [Viitattu 2016-11-14.] Saatavissa: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2009/RAND_TR718.pdf

HEINONEN, Mareena 2015. Vertaisohjaajien kokemuksia. Julkaisussa: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry ja Sininauhaliitto ry: VOIKUKKIA-verkostohanke (toim.). VOIKUKKIA – toimivien käytäntöjen käsikirja. Helsinki: Kopio Niini, 39–41.

HEINO, Tarja, HYRY, Sylvia, IKÄHEIMO, Salla, KURONEN, Mikko ja RAJALA, Rika 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2016-10-12.] Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1

HIETALA, Outi ja RISSANEN, Päivi 2015. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Helsinki: Kuntoutussäätiö ja Mielenterveyden Keskusliitto.

HIETALA-PAALASMAA, Outi 2006. TRIO-projektin kehittämis-työn ydin: AVIS-malli. Julkaisussa: HIETALA-PAALASMAA, Outi, NARUMO, Reija ja YRTTIAHO, Kaiju (toim.) Kuntoutuja, ammattilainen, vertainen. Mielenterveyskuntoutuksen kolme asiantuntijaa. Raportti 1/2007, 25–34. Mielenterveyden keskusliitto ry. [Viitattu 2016-10-12.] Saatavissa: http://mtkl.fi/wp-content/uploads/2014/04/Trio_raportti2007.pdf

HILTUNEN, Tarja 2005. Äitien voimaantuminen lasten huostaanoton jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma. [Viitattu 2016-10-08.] Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8895/URN_NBN_fi_jyu-2005225.pdf?sequence=1

HIRSJÄRVI, Sirkka ja HURME, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

HIRSJÄRVI, Sirkka, REMES, Pirkko ja SAJAVAARA, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

HYNYNEN, Eero-Tapani 2015. Pyyteetöntä auttamista, henkilökohtaista hyötyä ja persoonatonta ystävyyttä – Vapaaehtoistyön motiivit kolmannen sektorin auttamistyössä. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma. [Viitattu 2016-11-02.] Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97781/GRADU-1437141095.pdf?sequence=1>

HYVÄRI, Susanna 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Julkaisussa: NYLUND, Marianne ja YEUNG, Anne Birgitta (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 214–235.

HÄGGLUND, Hanna, SUNDWALL, Heidi ja KUJALA, Virpi 2015. Kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten yhteistyö. Julkaisussa: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry ja Sininauhaliitto ry: VOIKUKKIA-verkostohanke (toim.). VOIKUKKIA – toimivien käytäntöjen käsikirja. Helsinki: Kopio Niini, 17–18.

IHALAINEN, Jarmo ja KETTUNEN, Terttu 2011. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOYpro Oy.

IIJA, Aulikki 2009. Voimaantumisen kehityshaasteena. Julkaisussa: HENTINEN, Kirsi, IIJA, Aulikki ja MATTILA, Eija (toim.) Kuuntele minua – mielenterveytyksen käytännön menetelmiä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 105–121.

JÄRVI, Iina 2015. Vanhempien palautteet VOIKUKKIA-vertaistukiryhmistä. Julkaisussa: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry ja Sininauhaliitto ry: VOIKUKKIA-verkostohanke (toim.). VOIKUKKIA – toimivien käytäntöjen käsikirja. Helsinki: Kopio Niini, 27–29.

KANANEN, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

KARJALAINEN, Riina, FORSBERG, Helena ja LINNAS, Helena 2012. Lapsi ja lastensuojelu käytännössä. Julkaisussa: SÖDERHOLM, Annlis ja KIVITIE-KALLIO, Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 278-298.

KEKKONEN, Marjatta 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

KELTIKANGAS-JÄRVINEN, Liisa 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Helsinki: WSOY.

KIVINEN, Sanna, HÄGGLUND, Hanna ja SÖDERHOLM, Pia 2012. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän perustaminen. Julkaisussa: KIVINEN, Sanna, HÄGGLUND, Hanna, SÖDERHOLM, Pia ja KUJALA, Virpi (toim.) VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät. Opas sijoitettujen lasten vanhempien vertaistukiryhmien perustamiseen ja ohjaamiseen. Helsinki: Painotalo Repe Oy, 19–48.

KOIVUNIEMI, Kauko, HOLMBERG-MARTTILA, Doris, HIRSSO, Päivi ja MATTELMÄKI, Ulla 2014. Terveystuon kompassi. Avain asiakkuuteen. Helsinki: Duodecim.

KOJO, Riitta 2012. Vanhempien kokemuksia sosiaalisesta tuesta huostaanoton jälkeen. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. [Viitattu 2016-11-07.] Saatavissa: <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61458/Kojo.Riitta.pdf?sequence=1>

KOSTIAINEN, Elisa, AHONEN, Sanna, VERHO, Tanja, RISSANEN, Päivi ja ROTKO, Tuulia 2014. Kokeemukset käyttöön – kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen. [Viitattu 2016-10-13.] Terveystuon ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125488/URN ISBN 978-952-302-373-4.pdf?sequence=1](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125488/URN%20ISBN%20978-952-302-373-4.pdf?sequence=1)

KRISTERI, Irene 2002. Vahvaan vanhemmuuteen. Helsinki: Kirjapaja Oy.

KUJALA, Virpi 2015b. Ammatillisten ryhmänohjaajien kokemuksia. Julkaisussa: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry ja Sininauhaliitto ry: VOIKUKKIA-verkostohanke (toim.). VOIKUKKIA – toimivien käytäntöjen käsikirja. Helsinki: Kopio Niini, 33–38.

KUJALA, Virpi 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Helsinki: Sininauhaliitto.

KUJALA, Virpi 2012a. Sijoitettujen lasten syntymävanhempien tukeminen vertaistukiryhmissä. Julkaisussa: KIVINEN, Sanna, HÄGGLUND, Hanna, SÖDERHOLM, Pia ja KUJALA, Virpi (toim.) VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät. Opas sijoitettujen lasten vanhempien vertaistukiryhmien perustamiseen ja ohjaamiseen. Helsinki: Painotalo Repe Oy, 6–18.

KUJALA, Virpi 2015a. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät sijoitettujen lasten vanhemmille. Julkaisussa: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry ja Sininauhaliitto ry: VOIKUKKIA-verkostohanke (toim.). VOIKUKKIA – toimivien käytäntöjen käsikirja. Helsinki: Kopio Niini, 19–26.

KUJALA, Virpi 2012b. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät, tapaamisten rakenne ja sisältö. Julkaisussa: KIVINEN, Sanna, HÄGGLUND, Hanna, SÖDERHOLM, Pia ja KUJALA, Virpi (toim.) VOI-KUKKIA-vertaistukiryhmät. Opas sijoitettujen lasten vanhempien vertaistukiryhmien perustamiseen ja ohjaamiseen. Helsinki: Painotalo Repe Oy, 49–99.

KUOPPALA, Tuula ja SÄKKINEN, Salla 2015. Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti 25/2015. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2016-10-12.] Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15.pdf?sequence=4

LASTENSUOJELU.INFO s.a b. Lastensuojelupalvelut. Milloin lapsi sijoitetaan oman kodin ulkopuolelle? [verkkojulkaisu]. Lastensuojelun Keskusliitto. [Viitattu 2015-12-21.] Saatavissa: <http://www.lastensuojelu.info/fi/palvelut.html>

LASTENSUOJELU.INFO s.a a. Lastensuojelupalvelut. Mitä lastensuojeluilmoituksesta seuraa? [verkkojulkaisu]. Lastensuojelun Keskusliitto. [Viitattu 2015-12-21.] Saatavissa: <http://www.lastensuojelu.info/fi/palvelut.html>

LASTENSUOJELULAKI. L 2007/417. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu: 2016-10-12.] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L6P30>

LINDQVIST, Martti. 1990. Auttajan varjo. Pahuuden ja haavoittuvuuden ongelma ihmistyön etiikassa. Helsinki: Otava.

MANNINEN, Pirkko 2015. Kohti yhteisiä sanoja – Huostaanotettujen lasten vanhempien Voikukkia-vertaistukiryhmätoiminnan mallintaminen ja ryhmätoiminnan vaikutukset vanhemman kokemana. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK. Opinnäytetyö. [Viitattu 2016-10-08.] Saatavissa: http://www.voikukkia.fi/images/Kohti_yhteisi%C3%A4_sanoja_Manninen.pdf

MEAD, Shery ja MACNEIL, Cheryl 2014. Peer support: What makes it unique? [verkkojulkaisu]. Intentional Peer Support. [Viitattu 2016-11-14.] Saatavissa: <http://www.intentionalpeersupport.org/wp-content/uploads/2014/04/Peer-Support-What-Makes-It-Unique.pdf>

MLL s.a a. Vanhempainnetti. Minä: yksilö ja vanhempi [verkkojulkaisu]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2015-12-19.] Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/vanhemmaksi_kasvu/mina_yksilo_ja_vanhempi/

MLL s.a b. Vanhempainnetti. Vanhemmuus muuttaa elämää [verkkojulkaisu]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2015-12-19.] Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/

NYLUND, Marianne 2005. Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Julkaisussa: NYLUND, Marianne ja YEUNG, Anne Birgitta (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 195–213.

PITKÄNEN, Miia 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca.

POHJOIS-SAVON LASTENSUOJELUN KEHITTÄMISYKSIKKÖ 2016. Laadukkaita alueellisia tukipalveluja kuntien, perheiden ja lasten tarpeisiin. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön esite [verkkajulkaisu]. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö. [Viitattu 2016-09-21.] Saatavissa: http://pslastensuojelu.fi/data/documents/2016-08-15_ps_lastensuojelunkehittamisyksikko_esite.indd.pdf

PULKKINEN, Lea 2002. Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Julkaisussa: KINNUNEN, Ulla ja RÖNKÄ, Anna (toim.) Perhe ja Vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: PS-kustannus, 14–29.

REINIKAINEN, Pepi 2007. Elämänkaarikirjoitus ja ihmisen vuodenaajat. Jyväskylä: Kirjapaja.

RISSANEN, Päivi 2015. Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. [Viitattu 2016-10-13.] Kuntoutussäätiö. Saatavissa: https://kuntoutussaatio.fi/files/2116/Paivi_Rissanen.pdf

RUISSHALME, Outi ja SAARISTO, Liisa 2007. Elämä satuttaa. Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

RÄTY, Tapio 2010. Lastensuojelulaki - käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Publishing Oy.

SALMAN, Saba 2013. Service users join watchdog's inspection team as 'experts by experience' [verkkajulkaisu]. The Guardian. [Viitattu 2016-11-14.] Saatavissa: <https://www.theguardian.com/social-care-network/2013/mar/21/service-users-watchdog-inspection-team>

SATOSAARI, Mari 2016. Kokemusasiantuntijuus lastensuojelussa. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK. Opinnäytetyö. [Viitattu 2016-10-08.] Saatavissa: http://www.theseus.fi/xmlui/bitstream/handle/10024/114942/Satosaari_Mari.pdf?sequence=1

TASKINEN, Sirpa 1999. Huostaanotto. Lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanottoprosessin laatua ohjaaviksi yleisiksi periaatteiksi. Oppaita 33. Jyväskylä: Stakes.

TASKINEN, Sirpa 2008. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

THL 2016c. Lastenneuvolakäsikirja. Vanhemmuuden roolit [verkkajulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2016-10-28.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketti/monimuotoiset-perheet/uusperhe/vanhemmuuden-roolit>

THL 2015b. Lastensuojelun käsikirja. Huostaanotto [verkkajulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2015-12-21.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>

THL 2016a. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelu ja kriisityö [verkkajulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2016-10-12.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/kriisityo>

THL 2015a. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet [verkkajulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2015-12-21.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>

THL 2016b. Lastensuojelun käsikirja. Työskentely vanhempien ja läheisten kanssa [verkkajulkaisu]. Terveystieteiden tutkimuskeskus. [Viitattu 2016-10-12.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-huostaanottovaiheessa/tyoskentely-vanhempien-ja-laheisten-kanssa>

TUOMI, Jouni ja SARAJÄRVI, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

VALKONEN, Leena 1995. Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonoorten vanhempisuhteet. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

VILÉN, Marika, HANSEN, Maija, JANHUNEN, Tarja, KYTÖPUU, Katri, SALO, Saara, SEPPÄNEN, Paula, SEPPÄNEN, Sami ja TAPIO, Nina 2010. Perhe ja perhetyö. Julkaisussa: VILÉN, Marika, SEPPÄNEN, Paula, TAPIO, Nina ja TOIVANEN, Riikka (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 10–59.

VILKKO-RIIHELÄ, Anneli 2003. Psykke. Psykologian käsikirja. Helsinki: WSOY.

VOIKUKKIA 2015. Huostaanoton jälkeenkin vanhemmuus VOI KUKKIA. VOIKUKKIA-toiminnan esite [verkkajulkaisu]. VOIKUKKIA. [Viitattu 2016-09-21.] Saatavissa: http://www.voikukkia.fi/images/VOIKUKKIA-perusesittely_paivitetty_2015.pdf

VOIKUKKIA 2016d. Kokemusasiantuntijuus [verkkajulkaisu]. VOIKUKKIA. [Viitattu 2016-05-03.] Saatavissa: <http://www.voikukkia.fi/tietoa/osallisuus/kokemusasiantuntijana>

VOIKUKKIA 2016c. VOIKUKKIA-Koulutukset [verkkajulkaisu]. VOIKUKKIA. [Viitattu 2016-10-01.] Saatavissa: <http://www.voikukkia.fi/tapahtumat/koulutukset>

VOIKUKKIA s.a. VOIKUKKIA-koulutus. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ohjaajan peruskoulutus [verkkajulkaisu]. VOIKUKKIA. [Viitattu 2015-12-21.] Saatavissa: http://www.voikukkia.fi/images/kuvapankki/materiaalit/VOIKUKKIA-koulutus-esite_yleis_2012-2015.pdf

VOIKUKKIA 2016a. VOIKUKKIA-toiminta. Yleistä hankeinfoa [verkkajulkaisu]. VOIKUKKIA. [Viitattu 2016-09-21.] Saatavissa: <http://www.voikukkia.fi/component/content/article?id=83:yleista-hankeinfoa&catid=1>

VOIKUKKIA 2016b. VOIKUKKIA-uutiskirjeet [verkkajulkaisu]. VOIKUKKIA. [Viitattu 2016-11-07.] Saatavissa: <http://www.voikukkia.fi/materiaalit/uutiskirjeet/195-voikukkia-uutiskirje-1-2016>

LIITE 1: TUTKIMUSLUPA

Siilinjärven kunta
sosiaali- ja perhepalveluiden johtaja

Viranhaltijapäätös
Yleispäätös

7.7.2016

4 §

Asia

**Tutkimuslupa Savonia ammattikorkeakoulun
opinnäytetyöhön/Vanhemman kasvutarina lastensuojelun
asiakkuudesta kokemusasiantuntijaksi**

Asianosaiset

Iida Malinen
Tytti Nuolemo

Selostus asiasta

Savonia ammattikorkeakoulussa opiskelevat Iida Malinen ja Tytti Nuolemo ovat hakeneet tutkimuslupaa opinnäytetyöhön: Vanhemman kasvutarina lastensuojelun asiakkuudesta kokemusasiantuntijaksi. Opinnäytetyössä selvitetään tekijöitä, jotka ovat auttaneet VOIKUKKIA-vertaisohjaajina toimivia vanhempia selviämään omasta huostaanottokokemuksestaan. Opinnäytetyössä tarkastellaan VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän merkitystä selviytymisessä ja mikä on saanut heidät ryhtymään vertaisohjaajiksi.

Oppilaitos on hyväksynyt tutkimussuunnitelman 30.5.2016. Aineisto kerätään teemahaastattelulla sekä elämänjanganäytöksentelyssä viideltä VOIKUKKIA-vertaisohjaajina toimivalta vanhemmalta, jotka haetaan Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön kautta. Haastattelut ovat suunniteltu tehtäviksi 4.7. - 31.8.2016 välisenä aikana. Yhdyshenkilönä ovat johtava sosiaalityöntekijä Tarja Pitkänen ja perhehoidon koordinaattori Tuija Anttila-Raitanen

Perustelut

Siilinjärven kunnan toimivaltasääntö

Päätös

Myönnän Iida Maliselle ja Tytti Nuolemolle tutkimusluvan opinnäytetyön: Vanhemman kasvutarina lastensuojelun asiakkuudesta kokemusasiantuntijaksi, teemahaastattelujen toteuttamiseen ajalla 8.7. - 31.8.2016.

Tutkimukseen osallistuneiden anonyymisuus tulee säilyä eikä aineistossa saatuja tietoja saa käyttää muuhun tarkoitukseen kuin mihin tutkimuslupa on myönnetty. Siilinjärven kunta edellyttää tutkielmasta yhden kappaleen saamista organisaation käyttöön.

Allekirjoitus

Minna Pitkänen
sosiaali- ja perhepalveluiden johtaja

Jakelu

Iida Malinen
Tytti Nuolemo
Tarja Pitkänen, johtava sosiaalityöntekijä
Tuija Anttila-Raitanen, perhehoidon koordinaattori

Siilinjärven kunta
sosiaali- ja perhepalveluiden johtaja

Viranhaltijapäätös
Yleispäätös

7.7.2016

4 §

Muutoksenhaku oikaisuvaatimuksella

Oikaisuvaatimuksen tekeminen kunnan toimielimelle

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen seuraavalle Siilinjärven kunnan toimielimelle:
Sosiaali- ja terveyslautakunta

Oikaisuvaatimuksen voi tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) tai kunnan jäsen. Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua siitä, kun päätöstä koskeva pöytäkirjanote on lähetetty hänelle kirjeellä. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen. Hakemukseen on merkittävä oikaisua vaativan ja kirjelmän laatijan nimi ja kotikunta sekä postiosoite ja puhelinnumero. Oikaisuvaatimukseen on liitettävä 1) päätös, johon oikaisua haetaan joko kopiona tai alkuperäisenä sekä 2) asiakirjat, joihin vedotaan.

Oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti ja se tulee toimittaa jäljempänä mainitulle viranomaiselle joko viemällä tai lähettämällä postina. Oikaisuvaatimuksen voi toimittaa myös sähköisesti eli faksina tai sähköpostina. Kirjallinen oikaisuvaatimus on muutoksenhakijan, laillisen edustajan tai asiamiehen allekirjoitettava. Viranomaiselle saapunutta sähköistä asiakirjaa ei tarvitse täydentää allekirjoituksella, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjistä eikä asiakirjan alkuperäisyyttä tai eheyttä ole syytä epäillä. Asiakirjojen lähettäminen postissa, telekopiona tai sähköpostina tapahtuu lähettäjän vastuulla. Koska muutoksenhakuasiakirjat on toimitettava viranomaiselle em. määräajassa, on niin postitse kuin sähköisestikin toimitettujen asiakirjojen oltava perillä viranomaisella viimeistään määräajan viimeisenä päivänä ennen virka-ajan päättymistä. Sähköisesti toimitettavat asiakirjat tulee toimittaa muutoksenhakuviranomaiselle siten, että asiakirjat on viranomaisen käytettävissä vastaanottolaitteessa tai tietojärjestelmässä ennen määräajan päättymistä. Lähettämisestä ns. sähköisenä viestinä on tarkemmat säännökset sähköisestä viranomaisasioinnista annetussa laissa (13/2003), Finlex.

Kunnan yhteystiedot

Siilinjärven kunta
PL 5, 71801 Siilinjärvi
Käyntiosoite: Kasurilantie 1
puh. 017 401 111
faksi 017 401 132
kirjaamo@siilinjarvi.fi

Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusajan kuluessa ja viraston aukioloaikana (klo 8:00 - 15:45).

Päätös asetetaan / on asetettu yleisesti nähtäväksi: 11.7.2016 (nähtävänä viraston aukioloajan)

Tiedoksianto	☐	Lähetetty tiedoksi kirjeellä	Asianosainen
1)	☐	Annettu postin kuljetettavaksi, pvm/tiedoksiantaja	
	☐	Tiedoksi sähköpostilla lida Malinen, Tytti Nuolemo 7.7.2016/MP	
	☐	Luovutettu asianosaiselle	Asianosainen
	☐	Paikka, pvm ja tiedoksiantajan allekirjoitus	Vastaanottajan allekirjoitus

1) Tämä osa täytetään, mikäli päätös annetaan tiedoksi erityistiedoksiantona Kuntalain 92 §:n 1 mom. tarkoitetulle asianosaiselle. Tummennettu alue täytetään myös viranomaiselle jäävään kaksoiskappaleeseen.

LIITE 2: TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. Taustatiedot

- Lasten määrä?
- Montako lapsistasi on ollut sijoitettuna?
- Kuinka kauan sijoituspäätöksestä on aikaa?
- Onko sijoitus edelleen voimassa? Jos ei, milloin se on päättynyt?
- Millainen elämäntilanteesi on tällä hetkellä?
- Kuinka kauan olet toiminut vertaisohjaajana VOIKUKKIA-vertaistukiryhmässä?
- Toimitko myös kokemusasiantuntijana? Millaisissa asiantuntijafoorumeissa olet ollut mukana? (Esim. koulutukset, työryhmät, muut tilaisuudet)

2. Oma sijoitus-/huostaanottokokemus ja siitä selviytyminen

- Toteutettiin sijoitus avohuollon tukitoimena vai otettiin lapsesi huostaan?
- Mistä syystä sijoitus/huostaanotto toteutettiin?
- Tehtiinkö päätös sijoituksesta ja sen kestosta yhteisymmärryksessä vai vastustitko sitä? Entä päätös sijoituksen mahdollisesta purusta?
- Millaisia tunteita lapsesi sijoitus/huostaanotto on herättänyt sinussa?
- Miten lapsesi sijoitus on vaikuttanut elämääsi?
- Millaista yhteydenpitoa lapseesi oli/on ollut lapsen sijoituksen aikana? Saitko/oletko saanut vaikuttaa siihen? Miten?
- Millaisia vaikuttamismahdollisuuksia sinulla oli/on ollut lapsesi asioihin lapsesi sijoituksen aikaan? Koitko/Oletko kokenut vaikuttamismahdollisuutesi riittäviksi? Miksi/Miksi et?
- Millaista tukea sait/olet saanut lapsesi sijoituksen ja huostaanoton aikana? Oliko/onko tuki riittävä? Jos ei, millaista tukea olisit kaivannut?
- Kävitkö VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän tai saitko/oletko saanut vertaistukea jostain muualta? Mistä?
- Mikä merkitys VOIKUKKIA-vertaistukiryhmällä ja vertaistuella oli/on ollut sinulle oman lapsesi sijoituksen aikana? Entä vertaisohjaajilla?
- Mitkä muut asiat tukivat/ovat tukeneet kriisistä selviytymistä? Millaiset asiat toivat iloa/auttoivat sinua jaksamaan?
- Millainen on suhde lapsiisi tällä hetkellä? Muuttuiko suhteenne sijoituksen aikana?
- Millä tavalla suhde muihin, esim. sukuun tai ystäviin, on muuttunut?
- Onko pystyvyyden tunteelle ja elämänhallinnalle tapahtunut jotain vuosien varrella? Jos on, mitä? (sijoituksesta tähän päivään)
- Mieti suhdettasi lastensuojeluun nyt ja lapsesi sijoituksen aikoihin. Onko suhteelle tapahtunut jotain? Jos on, mitä?

- Miten lastesi sijoitus vaikuttaa sinuun/elämääsi tällä hetkellä?

3. Vertaisohjaajuus/kokemusasiantuntijuus

- Mikä tai mitkä asiat saivat sinut ryhtymään vertaisohjaajaksi VOIKUKKIA-vertaistukiryhmään? Mitkä asiat tukivat päätöstäsi ryhtyä vertaisohjaajaksi/kokemusasiantuntijaksi?
- Mitä kokemusasiantuntijuus sinulle itsellesi tarkoittaa?
- Oletko käynyt VOIKUKKIA-ohjaajakoulutuksen tai jonkun muun ohjaajakoulutuksen?
- Kuinka kauan aikaa oli kulunut lastesi sijoituksen alkamisesta, ennen kuin itse kävit ohjaajakoulutuksen?
- Millainen oma elämäntilanteesi oli ryhtyessäsi VOIKUKKIA-vertaisohjaajaksi?
- Oletko saanut vaikuttaa asioihin VOIKUKKIA-vertaisohjaajana? Miten?
- Mitä toivoit vertaisohjaajuuden/kokemusasiantuntijuuden sinulle tuovan siihen ryhtyessäsi? Miten toiveesi ovat toteutuneet?
- Onko vertaisohjaajana/kokemusasiantuntijana toimiminen tuonut sinulle jotain, mitä et ollut ajatellut siihen ryhtyessäsi? Mitä?
- Oletko osallistunut muunlaiseen vanhemmille suunnattuun tukitoimintaan? Millaiseen? (Esim. tukihenkilö)
- Mitä kokemusasiantuntijatehtävissä toimiminen mielestäsi edellyttää? Kenelle se sopii?
- Millaisia haasteita olet kokenut vertaisohjaajan/kokemusasiantuntijan roolissa?
- Millaista tukea olet saanut vertaisohjaajana/kokemusasiantuntijana toimimiseen? Onko/olisiko tuki ollut tarpeellista? Millaista tukea olisit kaivannut lisää?

4. VOIKUKKIA-verkostohanke ja –vertaistukiryhmät

- Mitä mieltä olet VOIKUKKIA-verkostohankkeesta?
- Miten hanke on mielestäsi vaikuttanut vanhempien avunsaantiin?
- Miten kehittäisit vertaistukiryhmiä? Miten apu paremmin tavoittaisi vanhemmat?
- Millaisia odotuksia sinulla on hankkeen työtä jatkavalta VOIKUKKIA-toiminnalta?

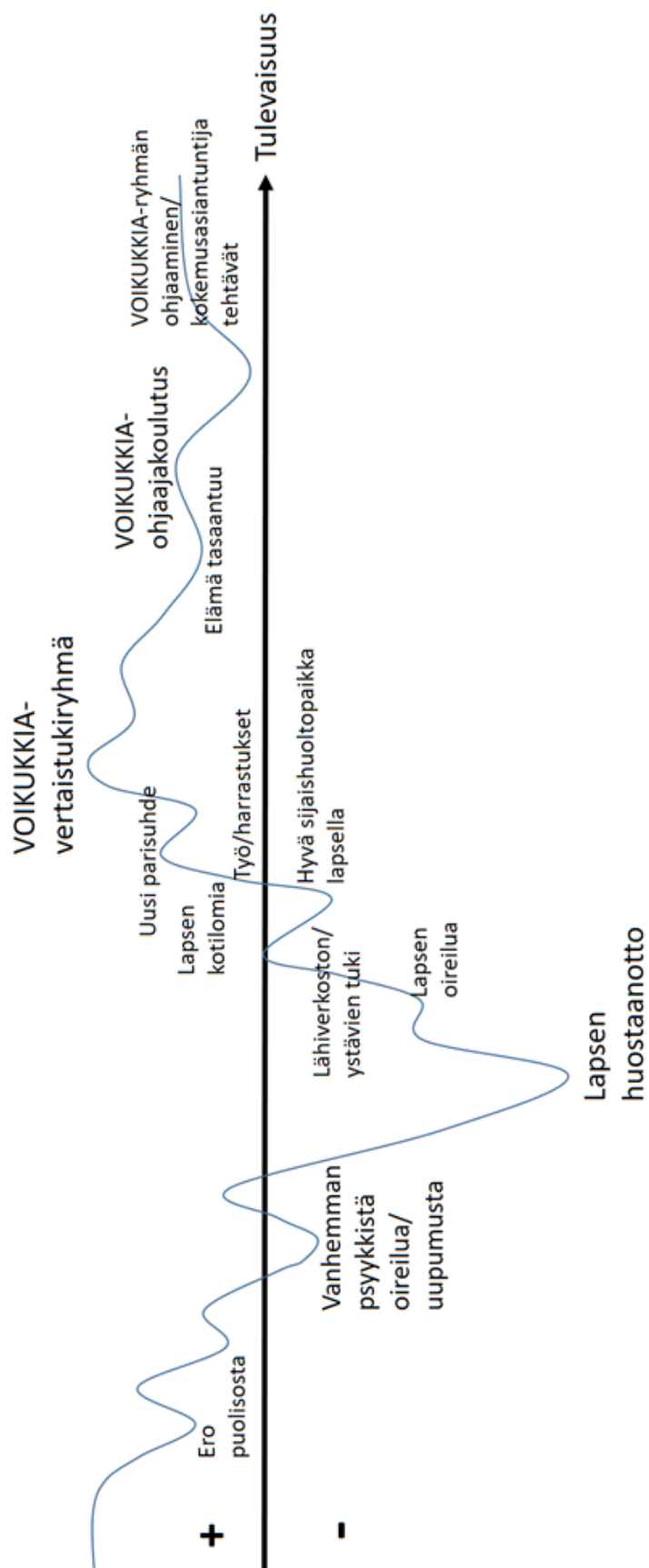
5. Muuta

- Millaisia muutoksia sinussa ja vanhemmuudessasi on tapahtunut lapsesi/lastesi sijoituksesta tähän päivään?
- Onko muuta sanottavaa aiheeseen liittyen?

LIITE 3: ELÄMÄNJANATYÖSKENTELYN KYSYMYKSET

1. Onko elämänjanassasi enemmän positiivisia vai negatiivisia asioita? Mistä se johtuu?
2. Pystytkö näkemään elämänjanaltasi, onko mahdollinen vertaistukiryhmän läpikäynti auttanut pääsemään yli kriisistä? Miten elämänjanasi jatkuu ryhmän käynnin jälkeen?
3. Löydätkö elämänjanaltasi hetken, jolloin olet päässyt suurimman kriisin yli?
4. Näetkö elämänjanassa oman kasvuprosessisi?
5. Yllättääkö omassa elämänjanassasi jokin asia?
6. Millaisena näet oman tulevaisuutesi?

LIITE 4: ESIMERKKI ELÄMÄNJANASTA

LIITE 5: ESIMERKKI AINEISTON ANALYYSISTA

